

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra demografie a geodemografie

Studijní program: Demografie – sociální geografie

Barbora Čadyová

RODINNÁ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE NA ÚROVNI OBCÍ

Family policy in the Czech Republic on the level of local communities

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.

Praha 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 22. srpna 2012

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce RNDr. Jiřině Kocourkové, Ph.D. za trpělivost, užitečné rady a připomínky a také své rodině a svým nejbližším, a to zejména své sestře Kateřině, bez jejichž duševní podpory by tato práce nemohla vzniknout. Dále bych ráda zmínila mého bratra Ondřeje, který mi byl nápomocen ve věcech technických, a tímto mu také děkuji.

Rodinná politika v ČR na úrovni obcí

Abstrakt

Tato bakalářská práce je věnována tématu rodinné politiky na úrovni obcí v České republice v posledních letech z demografického pohledu. Po shrnutí základních dat a literatury, použitých v této práci, je zaměřena na uvedení do problematiky rodinné politiky, zejména tedy na regionální úrovni, z hlediska jejích definic, cílů, aktérů, nástrojů a podobně. Dále se práce věnuje nastínění a vyhodnocení stavu rodinné politiky na úrovni obcí a na základě vybraných obcí uvádí i příklady dobré praxe. Součástí práce je i zaměření na plodnost těchto obcí mezi lety 1996 až 2010. Závěrečná část se snaží na základě získaných výsledků vyvodit určitá doporučení pro realizaci rodinné politiky na úrovni obcí.

Klíčová slova: rodinná politika, rodina, porodnost, plodnost, obce, Česká republika

Family policy in Czech Republic on the level of local communities

Abstract

This work concerns the topic of family policy at the level of local communities in the Czech Republic in recent years from demographic view. After summarizing the basic data and the literature used in this work is this work focused on the introduction to the problems of family policy, especially at the regional level, in terms of its definition, objectives, actors, tools and so on. The work is dedicated to outlining and evaluating the state of family policy at the level of local communities and based on the selected municipalities provides good practice examples. The work also focuses on the fertility of these communities between 1996 and 2010. The final section attempts on the basis of the results obtained to draw some recommendations for the implementation of family policy at the municipal level.

Keywords: family policy, family, natality, fertility, communities, Czech Republic

OBSAH

1	Úvod	4
1.1	Cíle a vstupní předpoklady práce	4
1.2	Struktura práce	5
1.3	Literatura a zdroje	5
2	Metodologie	7
2.1	Metodologický postup jednotlivých úkolů	8
3	Rodinná politika	11
3.1	Definice rodiny	11
3.2	Definice rodinné politiky	12
3.3	Rodinná politika na úrovni obcí	13
3.4	Cíle rodinné politiky	14
3.5	Aktéři rodinné politiky	16
3.6	Nástroje rodinné politiky	18
3.7	Historie rodinné politiky	19
4	Soutěž Obec přátelská rodině	20
4.1	Popis soutěže	20
4.2	Soutěžní dotazník	21
4.3	Současná podoba soutěže	22
5	Zhodnocení rodinné politiky na úrovni obcí	23
5.1	Rozmístění obcí s rodinnou politikou	23
5.2	Zhodnocení rodinné politiky z hlediska demografických podmínek v obci	25
5.3	Zhodnocení opatření rodinné politiky z hlediska doporučení MPSV	28
5.4	Zhodnocení rodinné politiky z hlediska souvislosti s vývojem plodnosti	32
6	Závěr	39

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Velikostní kategorie soutěže Obec přátelská rodině	7
Tab. 2	Podíl obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obcích kraje (ukazatel 1), podíl obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obyvatelích kraje (ukazatel 2), ČR, 2011	23
Tab. 3	Porovnání zastoupení věkových skupin v obcích s průměrem za ČR (ČR = 100 %), část 1.	26
Tab. 4	Porovnání zastoupení věkových skupin v obcích s průměrem za ČR (ČR = 100 %), část 2.	27

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Logo soutěže Obec přátelská rodině.....	20
Obr. 2	Podíl obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obcích kraje, ČR, 2011.....	24
Obr. 3	Podíl obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obyvatelích kraje, ČR, 2011.....	25
Obr. 4	Vývoj obecné míry plodnosti, obce I. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010.....	32
Obr. 5	Vývoj obecné míry plodnosti, obce II. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010.....	33
Obr. 6	Vývoj obecné míry plodnosti, obce III. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010.....	33
Obr. 7	Vývoj obecné míry plodnosti, obce IV. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010.....	34
Obr. 8	Vývoj obecné míry plodnosti, obce V. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010.....	34
Obr. 9	Vývoj obecné míry plodnosti, obce VI. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010.....	35
Obr. 10	Vývoj obecné míry plodnosti v ČR a v Chýnově mezi lety 1996 až 2010.....	36
Obr. 11	Vývoj obecné míry plodnosti v ČR a v Chýnově mezi lety 1996 až 2010.....	37
Obr. 12	Vývoj hrubé míry porodnosti v ČR a v Chýnově mezi lety 1987 až 2010.....	38

Kapitola 1

Úvod

Tato bakalářská práce je věnována tématu rodinné politiky na úrovni obcí v České republice. Ačkoli nejde o ryze demografické téma, nelze vyvrátit důležitost vlivu rodinné politiky pro demografický výzkum. Práce je zaměřena na obce, a to zejména proto, že právě obce jsou rodinám a jejich potřebám nejbližší a tudíž mohou lépe reagovat a vytvářet prostředí vstřícné rodinám (Langšádlová, 2011). Důvodem pro výběr práce byl osobní zájem autorky o tuto problematiku.

1.1 Cíle a vstupní předpoklady práce

Prvotním předpokladem této práce bylo zjistit a pokusit se nastínit stav rodinné politiky v České republice na úrovni obcí. Z tohoto hlavního předpokladu se poté oddělily čtyři cíle, kterým se věnuje praktická část této práce.

Prvním cílem bylo zmapovat rozmístění obcí s rozvinutou rodinnou politikou za účelem zjistit, zda v České republice existují kraje, které se vyznačují vyšším či nižším počtem obcí, které realizují rodinnou politiku, a zdali se realizace rodinné politiky v jednotlivých krajích odráží na podílu obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou. V případě nalezení výše zmíněných rozdílů si dále práce kladla za úkol vysvětlit důvod tohoto rozmístění. Za obce s rozvinutou rodinnou politikou byly za tímto účelem považovány ty obce, které byly úspěšné v soutěži Obec přátelská rodině. Tu od roku 2008 realizuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), které má problematiku rodinné politiky na úrovni krajů a obcí ve své kompetenci.

Druhý cíl byl zaměřen na zhodnocení toho, zda obce, které realizují rodinnou politiku, reagují na potřeby věkové struktury obyvatel, kteří v obci žijí. Dá se tedy například předpokládat, že obce, které mají mezi svými obyvateli výrazný podíl dětské složky, budou praktikovat opatření, která nejlépe odpovídají této věkové struktuře, jako je například podpora rozvoje mateřských škol, aktivit mateřských center apod. Pro ilustraci byla tato opatření uvedena.

Třetím cílem této práce bylo zhodnotit, v jaké míře se shodují opatření, které obce realizují v souvislosti s rodinnou politikou, s metodickými „doporučeními“ hlavního garanta rodinné

politiky v České republice – MPSV. Součástí tohoto úkolu bylo i uvedení méně obvyklých opatření, které tyto obce praktikují a také znázornění obcí, realizující nadstandardní pro-rodinná opatření.

Posledním cílem bylo zjistit vývoj úrovně plodnosti v obcích s úspěšnou rodinnou politikou. Tato hypotéza vychází z předpokladu, že rozvinutá rodinná politika stimuluje zvyšování plodnosti.

1.2 Struktura práce

Práce nejprve popisuje její hlavní cíle společně s citovanou literaturou a zdroji. Další kapitola je věnována metodologii, ve které jsou podrobně rozepsány postupy, které vedly k řešení výzkumných otázek a které slouží pro lepší orientaci čtenáře této práce. Následuje oddíl zasvěcující do problematiky rodinné politiky v České republice, včetně specifík rodinné politiky na úrovni obcí. Vzhledem k tomu, že podstatná část této práce je založena na základě dotazníků soutěže Obec přátelská rodině, kterou realizuje MPSV, je této soutěži věnována další samostatná kapitola. Následující části práce jsou věnovány samotné výzkumné práci, rozdělené do čtyř částí vztahujících se ke každé výzkumné otázce. Ty představují praktickou část této bakalářské práce.

1.3 Literatura a zdroje

Cílem této části práce je nastínit nejvýznamnější literaturu a zdroje, ze kterých tato práce vychází. Literatura a zdroje byly získány zejména přímo prostřednictvím oddělení koncepce rodinné politiky a ochrany práv dětí MPSV.

Většina z ní je dostupná online na webových stránkách ministerstva a stránek jeho aktivit (např. www.mpsv.cz, www.obecpratelskarodine.cz). Důležitým podkladem pro praktickou část bakalářské práce byla metodická příručka „Rodinná politika na úrovni krajů a obcí“ vydaná MPSV v roce 2008, která se ukázala jako nejvhodnější pro porovnání shodnosti doporučení Ministerstva se samotnými realizovanými činnostmi v obcích. Dalším neméně důležitým pomocníkem pro zorientování se v problematice rodinné politiky v České republice byla samotná koncepce rodinné politiky z roku 2008 „Národní koncepce podpory rodin s dětmi“ a její předchozí verze „Národní koncepce rodinné politiky“, vydaná roku 2005. Pro další hlubší poznání rodinné politiky byla použita analytická studie „Rodinná politika na regionální a lokální úrovni v ČR – současný stav a možnosti rozvoje“ od autorské dvojice Víta Skály a Hany Geissler. Dále bylo čerpáno zejména z odborných demografických a sociologických časopisů, publikací a zápisů z konferencí o rodinné politice.

V této bakalářské práci bylo v neposlední řadě využito interních materiálů MPSV. Hlavním zdrojem dat o rodinné politice v obcích byl popis opatření na podporu rodiny vítězných obcí již zmíněné soutěže Obec přátelská rodině, které byly získány prostřednictvím soutěžních

formulářů. Tyto soutěžní formuláře byly pro zhodnocení využity proto, že poskytují detailní přehled o jednotlivých oblastech rodinné politiky na regionální úrovni, který doposud není nikde jinde k dispozici. Celá podoba znění soutěžního formuláře je k nahlédnutí v Příloze 1. Vyplněné soutěžní formuláře nejsou k dispozici běžné veřejnosti, autorce této bakalářské práce byly propůjčeny na základě navázání spolupráce s pracovníkem oddělení koncepce rodinné politiky a ochrany práv dětí MPSV.

Statistická data, použitá na výpočet ukazatelů plodnosti, byla získána na webových stránkách databáze ČSÚ, konkrétně z Demografických ročenek ČR, z Demografických ročenek krajů či z databáze demografických údajů za obce ČR. Další část statistických dat byla získána na základě zvláštního povolení ČSÚ na Katedře demografie a geodemografie (jednalo se o podrobné věkové složení za obce).

Kapitola 2

Metodologie

V následující metodické části budou podrobně popsány postupy, které byly použity pro získání výsledků nacházejících se v praktické části této práce. Celá práce využívá informací o podobě opatření na podporu rodiny ze zmíněných dotazníků ve vybraných obcích, které se mezi lety 2009 až 2011 umístily v soutěži Obec přátelská rodině na prvním až třetím místě (více o soutěži ve čtvrté kapitole práce). Celkem se tedy jedná o 48 obcí v šesti velikostních kategoriích (viz Tab. 1).

Tab. 1 – Velikostní kategorie soutěže Obec přátelská rodině

Velikostní kategorie	Počet obyvatel
1. kategorie	1–500
2. kategorie	501–2 000
3. kategorie	2 001–5 000
4. kategorie	5 001–10 000
5. kategorie	10 001–50 000
6. kategorie	50 001 a více

Zdroj: www.obecpratelskarodine.cz

Nutné je zmínit rovněž úskalí výzkumu. V první řadě musí být bráno v potaz to, že se do soutěže zřejmě nepřihlásily všechny obce s rozvinutou rodinnou politikou, tudíž nelze hodnotit nepřihlášené a vyvozovat obecně platné závěry. Na druhou stranu lze předpokládat, že obce, které měly rodinnou politiku zavedenou, na nabídku účastnit se soutěže reagovaly a přihlásily se, zejména z důvodu finanční motivace a určité prestiže, kterou obec získáním titulu získá. Dalším úskalím jsou samotné vyplněné soutěžní formuláře těchto obcí. Ty byly vyplňovány obcemi, které odpovídaly na otázky na základě vlastního úsudku a tyto informace tak nebyly vždy úplné. Pro poslední cíl této bakalářské práce, kterým je vazba plodnosti na rodinnou politiku obce, by bylo rovněž potřebné zjistit vývoj rodinné politiky v čase. Data o opatřeních rodinné politiky v jednotlivých obcích jsou v současné době bohužel dostupná pouze ze zmíněných soutěžních formulářů soutěže, a nelze je tak v čase sledovat. Jako jediné vyhodnocené opatření, které je možné sledovat v čase, bylo nalezeno zavedení porodného

v obci Chýnov na základě dostupné literatury a komunikaci se starostou obce. Z tohoto důvodu je proto obtížné tento cíl práce vyhodnotit.

2.1 Metodologický postup jednotlivých úkolů

Pro první cíl práce, týkající se rozmístění obcí s rozvinutou rodinnou politikou, byly sestaveny dva kartogramy¹ pomocí počítačového programu ArcGIS. Jako územní jednotka byly určeny kraje ČR a jako časové období rok 1. 7. 2011. V grafu není zobrazen Plzeňský kraj z toho důvodu, že se v něm žádná z vybraných obcí nenachází, a Praha, z hlediska neporovnatelnosti městských částí a obcí. Jako první porovnávací ukazatel byl vypočítán procentuální podíl obcí s rozvinutou rodinnou politikou na celkovém počtu obcí v kraji. Druhý ukazatel byl počítán jako procentuální podíl obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou na celkovém počtu obyvatel v kraji.

$$\text{ukazatel 1} = \frac{\text{počet obcí s rozvinutou rodinnou politikou v kraji}}{\text{počet všech obcí v kraji}} (\times 100)$$

$$\text{ukazatel 2} = \frac{\text{počet obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou v kraji}}{\text{počet všech obyvatel bydlících v kraji}} (\times 100)$$

Tyto ukazatele byly pro účel této práce vymyšleny z důvodu, zda se obce s rozvinutou rodinnou politikou nějakým způsobem shlukují. Pro lepší ilustraci jsou v mapách kromě samotného kartogramu znázorněny i dané obce, rozdělené do šesti velikostních kategorií, které se shodují s velikostními kategoriemi soutěže Obec přátelská rodině.

Pro účely druhého cíle práce, vztahujícího se k vyhodnocení rodinné politiky z hlediska demografických podmínek v obci, byly nejprve vypočítány procentuální podíly určitých věkových skupin na celkové populaci dané obce v roce 2010. Věkové skupiny byly v první řadě vybrány tak, aby odpovídaly určitému druhu potřebného zařízení pro děti. Věková skupina 1 až 2 roky odpovídá dětem, které budou využívat jesle či jiná zařízení či služby pro malé děti, skupina 3 až 5 let, odpovídá dětem využívající zejména mateřské školy a skupina 6 až 15 let tvoří žáky základních škol. V potaz však byla brána i všechna ostatní opatření podporující rodiny s dětmi či seniory, která byla k dohledání v dotaznících, jako jsou například mateřská centra, dětská hřiště, finanční podpora, domovy důchodců, infrastruktura apod. Jako poslední věková skupina byla určena skupina od 65 let a výše, pro zjištění podílu postreprodukční složky. Poté bylo porovnáváno zastoupení jednotlivých věkových skupin v obcích s průměrem za Českou republiku (tj. ČR = 100 %). Tyto hodnoty byly dány do tabulky a barevně byly vyznačeny extrémy, tj. obce, které se od průměru lišily o více jak 30 %. Červeně vyznačené obce se vyznačují hodnotami 130 % a vyššími a modře zvýrazněné obce mají hodnoty 70 %

¹ tj. mapy, v kterých je graficky znázorněna intenzita určitého jevu (relativní hodnota) (Marada, 2005).

a nižší. Následně pak bylo ve vyplněných dotaznících zjišťováno, zda obec, patřící mezi extrémní (tj. obec lišící se relativním rozdílem o 30 %), praktikuje více opatření podporující danou věkovou skupinu (např. zda obce, mající vyšší podíl seniorů, praktikuje více opatření podporující seniory).

Jako nástroj na zhodnocení rodinné politiky z hlediska souladu realizace rodinné politiky na úrovni obcí s metodickými doporučeními MPSV, tj. třetího cíle této bakalářské práce, byla vybrána analýza soutěžních formulářů soutěže Obec přátelská rodině. V samotné analýze pak byly zjišťovány a převedeny do souhrnné tabulky tyto dílčí části, mapující základní stav rodinné politiky v obci:

- přítomnost základních a mateřských škol, jejich naplněnost, dále také, zda na jejich provoz přispívá obec
- různé druhy pomoci seniorům
- pro-rodinně zaměřené spolky a ostatní spolky
- finanční a materiální podpora rodin
- bytová podpora rodin
- slevy pro rodiny
- infrastruktura přátelská rodině
- zda má obec komisi zabývající se výhradně rodinnou politikou
- zda má obec plán rozvoje se zaměřením na podporu rodin
- zda obec mapuje potřeby svých občanů a zda dochází k setkávání představitelů obce s rodiči a jejich zástupci

Vzhledem k tomu, že každá obec nedisponuje vlastní hromadnou dopravou a nemá tak v této oblasti dostatečné kompetence, od sledování opatření na podporu dopravy bylo upuštěno. Dále pak nebyl věnován prostor pro-rodinné osvětě a pro-rodinným akcím, vzhledem k tomu, že v rámci rodinné politiky plní pouze okrajovou roli.

Pro poslední cíl této práce, který řeší zhodnocení rodinné politiky z hlediska jeho vlivu na vývoj plodnosti, byl hledán co nejvíce podrobný, a na tak malé velikostní úrovni ještě smysluplný, ukazatel plodnosti. Tím se nakonec ukázala být obecná míra plodnosti², vyžadující znalost počtu živě narozených dětí a počtu žen v reprodukčním věku (tj. mezi 15 až 49 lety). Tento ukazatel lze definovat jako počet živě narozených dětí v daném roce na 1000 žen v reprodukčním věku (Kalibová, 2001). Pro ilustraci je zde uveden i vzorec:

$$f = \frac{N_v}{P_x} * 1000$$

P_x = Počet žen v reprodukčním věku (15 až 49 let) k 1.7. daného roku

N_v = Počet živě narozených

---

² Ukazatele v této práci byly však počítány se všemi narozenými dětmi. Předpokladem bylo, že díky velmi nízké úrovni kojenecké úmrtnosti by mezi ukazatelem, počítaným s živě narozenými dětmi a ukazatelem, počítaným se všemi narozenými dětmi, nevznikl zásadní rozdíl ovlivňující výsledky práce.

Obecná míra plodnosti byla počítána mezi lety 1996 až 2010. Ukazatele byly pro lepší názornost převedeny do spojnicových grafů. Grafy za obce první až třetí kategorie byly namísto jednotlivých let znázorněny v těchto tříletých obdobích 1996–1998, 1999–2001, 2002–2004, 2005–2007, 2008–2010, a to z důvodu malých čísel základních souborů. V grafech byly zeleně vyznačeny obce, které se významně lišily svoji plodností od ostatních, červeně byla vyznačena Česká republika, oranžově obce, které zavedly porodné a modře ostatní neodlišující se obce. Pro část posledního úkolu byla použita hrubá míra porodnosti, která znázorňuje poměr počtu živě narozených dětí a středního stavu obyvatelstva (Kalibová, 2001). Ukazatel se počítá dle následujícího vzorce:

$$hmp = \frac{Nv}{P} * 1000$$

P = Počet všech obyvatel k 1.7. daného roku

Nv = Počet živě narozených

Kapitola 3

Rodinná politika

3.1 Definice rodiny

Před samotnou definicí rodinné politiky je nutno definovat její hlavní objekt – rodinu. Jak je vlastně rodina chápána a kdo je do ní zahrnován? Definice je nutná hlavně z toho důvodu, že pro správnou rodinnou politiku je klíčové, kdo ona „rodina“, která má být podporována, je. Neexistence jednotné definice vedla k tomu, že v této práci bude vyjmenováno několik definic, zejména chápání sociologů a demografů, jakožto nejbližších oborů týkající se tématu této bakalářské práce, společně s chápáním hlavního aktéra rodinné politiky – MPSV.

Bohumil Geist, autor Sociologického slovníku uznává že: „...přestože je rodina považována za základní jednotku sociální organizace, lze jen s velkými obtížemi podat výstižný výměr, který by v obecné rovině zaznamenal všechny typické vztahy, který sociální jev, nazývaný rodinou, má“ (Geist, 1992).

Podle Velkého sociologického slovníku lze rodinu chápat takto: „obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou, a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“ (Linhart, 1996). Dle této definice je rodina široce a nikoli specificky vymezena. Sociologický slovník také uvádí i demografický přístup k rodině. Podle něj: „za podstatné považuje to, že všechny formy vnitřních vztahů rodiny i jejich vztahů navenek jsou úzce vázány na biologické procesy, jejichž mezníky, individuální zrod člověka, dosažení dospělosti (projevující se dispozicí k tzv. prokreativnímu chování) a smrt, určují rodinný cyklus. Ve společnosti přežívají i individua mimo rodinu, ale rodina vytváří optimální podmínky pro to, aby jednotlivci i společnost zachovali svou biologickou kontinuitu, aby se reprodukovali. Z tohoto hlediska tedy hlavní úlohou rodiny je zajišťovat rození dětí a péči o ně v období jejich nesoběstačnosti, a to pomocí obecně sdílených vzorů chování“ (Linhart, 1996).

Nejdůležitější pro rodinnou politiku v ČR je však chápání tohoto pojmu MPSV, které je jejím hlavním koordinátorem. To samo ve svých základních dokumentech uvádí, že nalézt odpovídající definici rodiny je obtížné. Podle něj je: „...rodina chápána širěji než jen jako nukleární rodina, v níž žijí rodiče a jejich děti, zahrnuje v sobě též soužití dalších generací“ (MPSV, 2005). V „Národní zprávě o rodině“ z roku 2004 cituje MPSV rozličné definice rodiny,

jednou z nich je například definice, že „rodina je v nejširším pojetí chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity“ (MPSV, 2004).

Ačkoli se zákoník České republiky rodinou také zabývá, její definici zde nelze nalézt. Zákon o rodině se však skládá ze zákonů o manželství, z čehož lze usuzovat, že pro českou justici je rodina podmíněna vznikem manželství (94/1963 Sb. Zákon o rodině).

I když význam rodiny klesá, její důležitost nelze popřít. Podle O. Matouška je hlavní smysl rodiny reprodukční a kromě toho, že je rodina biologicky důležitá pro udržení lidstva, je též jednotkou společnosti, jelikož reprodukuje člověka jako organismus i jako kulturní bytost (Matoušek, 1997). Rodina vštěpuje dětem základní principy slušného chování a přetváří je na jedince, kteří budou jednou důležitou součástí společnosti a proto je nutno podporovat správné fungování rodiny.

3.2 Definice rodinné politiky

Podle Milana Kučery je rodinnou politikou míněno úsilí vytvářet příznivé podmínky pro vznik legitimních manželských svazků a jejich existenci jako prostor pro reprodukci a současně tvorbu lidského kapitálu výchovou a vzděláváním dětí v nich, přičemž za rozhodující pokládá preferenci potřeb dětí v péči o ně a výchově, a to i před zájmy rodičů (Kučera, 2009).

Jiřina Kocourková uvádí rodinnou politiku jako politiku: „...která by měla vytvářet komplexní systém podpory rodin, který nebude upřednostňovat žádnou z funkcí rodin, ale posilovat schopnost rodin plnit všechny své přirozené funkce“ (Kocourková, J., 2007). Demografové přitom zkoumají opatření státu na podporu rodin s dětmi z hlediska toho, jaký mají vliv na reprodukční chování (Kocourková, 2009).

Konečně pak vnímání MPSV, podle kterého je rodinná politika: „...zaměřena z hlediska potřeb rodin s dětmi na klíčové oblasti jejich podpory. Zaměřuje se na podporu vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin, zaměřující se na finanční zajištění rodiny, slučitelnost práce a rodiny a služby péče o děti, podporu zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí, podporu rodin se specifickými potřebami. MPSV také podporuje zapojení krajů a obcí do rodinné politiky. Cílovou skupinou koncepce rodinné politiky jsou rodiny s nezaopatřenými dětmi, neboť jejich vznik a fungování vyžaduje největší podporu ze strany státu“ (MPSV, 2008a).

Vzhledem k tomu, že MPSV připravuje novou koncepci k rodinné politice, otevřelo otázku o tom, co to je rodina a na jaký objekt by měla být rodinná politika směřována. Tato otázka byla čerstvě projednána na jednání dne 19. června 2012, kde MPSV sezvalo zástupce odborné veřejnosti, nestátních neziskových organizací, státní správy a samosprávy. Došlo k závěru, že v současné době rodina jako taková prochází velkými změnami. Běžné jsou alternativní formy partnerství, vysoká rozvodovost, snižující se porodnost, běžným jevem jsou i tzv. dvoukariéerní rodiny – rodina má oproti historii mnoho podob. Rodinná politika je tak o vytváření prostředí

a podmínek pro všechny rodiny, v nejrůznějších životních situacích a ve všech formách. Cílem rodinné politiky státu by mělo být zajištění kvalitního prostředí pro rodiny a jejich děti. Důraz by měl být kladen na to, aby prostředí pro děti bylo stabilní bez ohledu na rodinné uspořádání. Rodinná politika by měla reagovat na situace, do kterých se rodina dostává a především směřovat podporu na cílovou skupinu rodin, které pečují o závislého člena rodiny (MPSV, 2011).

Rodinná politika patří mezi takzvanou průřezovou politiku, zahrnující politiku sociální, finanční, zdravotní a další³. Protože je těžké ji pojmut ve svém celém měřítku, bude zde věnována pozornost jen jejímu shrnutí.

Prvotním impulsem pro vznik rodinné politiky v ČR byl zejména hluboký pokles úhrnné plodnosti v 90. letech. Dalším důvodem bylo oslabení instituce rodiny ve společnosti, projevující se na vývoji demografických ukazatelů poklesu sňatečnosti, růstu rozvodovosti či růstu dětí narozených mimo manželství (Skála, Geissler, 2011). Jinou příčinou vzniku rodinné politiky je také nejrůznější napětí, které rodiny zažívají ve všedním dni. Jsou to například otázky a problémy s vedením domácnosti, nalezením pracovního místa, problémy vzdělání, zabezpečení rodiny, bydlení, využití volného času mimo domov a podobně (Hofinger, 2000).

3.3 Rodinná politika na úrovni obcí

Tato část se zaměřuje na rodinnou politiku na lokální, tj. obecní úrovni. Ta má v rámci rodinné politiky mnohem větší vliv než na celostátní úrovni, a tak obce patří mezi nejdůležitější aktéry rodinné politiky. Je to dáno mnohem lepší a bližší znalostí rodin a jejich potřeb, které v dané obci žijí. Dalším důležitým rysem je také lepší přehled o místních podmínkách. Obce navíc disponují širokou škálou kompetencí, díky kterým jsou schopny realizovat řadu pro-rodinných opatření. Obce by navíc podle zákona č. 128/2000 Sb. o obcích, měly pečovat o potřeby svých občanů a chránit veřejný zájem. Bohužel v současné době není, až na výjimky, rodinná politika na obecní úrovni realizována v takové míře, v jaké by podle očekávání MPSV realizována být měla. Zároveň v dosti případech není pojem „rodinná politika“ mezi představiteli obcí vůbec znám. Pokud ano, tak je spojován jen s finanční podporou (MPSV, 2008b). Existuje také regionální rozrůzněnost rodinné politiky v rámci kraje, v kterém se obec nachází.

Pro úspěšnou rodinnou politiku na úrovni obcí je potřeba její institucionální zajištění. Dle ust. 109 § zákona č. 128/2000 Sb. o obcích, lze zřídit, v rámci obecního úřadu, odbor či oddělení rodinné politiky. Dle ust. 117 § stejného zákona může zastupitelstvo obce zřídit výbor pro rodinu a dle ust. § 122 může zřídit komisi pro rodinu. Tyto orgány jsou iniciativní a poradní orgány obce. Na jejich činnosti se podílejí, mimo zastupitelů či radních, i ostatní aktéři rodinné politiky (MPSV, 2008b).

---

³ Vzhledem k její průřezovosti je část práce věnována i podpoře seniorů, ačkoli na ně rodinná politika není primárně zaměřena.

Podle Aleny Vančurové je důležité zmínit to, že v rodinné politice musí být výrazně posílena váha regionů a obcí. Dále ve své práci „Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy“ uvádí že, „... jako základ existence rodinné politiky vůbec by se měla stávat právě komunální rodinná politika a to zejména proto, že je blízko rodinám, zná terén, je informovanější, může být osobnější, tedy i účinnější. Právě v obcích a regionech vzniká to, co lze nazvat „prorodinné klima společnosti“, neboť zejména na této úrovni lze nejlépe promítat rodinný úhel pohledu na řadu aktivit a opatření“ (Vančurová, 2007).

3.4 Cíle rodinné politiky

Hlavním cílem, definovaným v poslední koncepci rodinné politiky z roku 2008, je vytvoření příznivějšího společenského klimatu a podmínek pro vznik a stabilní fungování rodin. Dalším cílem je odstranit bariéry a společenské tlaky, kvůli kterým je ohroženo fungování rodin. Dále je potřeba podporovat a posilovat význam a vědomí o rodinných hodnotách ve společnosti a v souvislosti s tím přijímat všechna potřebná politická opatření. Z těchto hlavních cílů bylo odvozeno následujících pět cílů (MPSV, 2008a):

- posilování ekonomické a sociální autonomie a zároveň i mezigenerační solidarity a soudržnosti tak, aby byla rodina schopna plnit své přirozené funkce
- posilování vědomí hodnoty rodičovství a podpora zodpovědnosti rodin za to, aby byly funkční a stabilní
- podpora manželství, jakožto formy života rodin s dětmi, která se vyznačuje vyšší mírou stability a nižším výskytem sociálně-patologických jevů
- podpora rodin se specifickou potřebou a přijetí opatření, která zajistí členům těchto rodin rovný přístup ke vzdělání a k uplatnění na trhu práce a ve společnosti.
- zapojení všech dotčených aktérů do tvorby a realizace rodinné politiky

Co se týče rodinné politiky na úrovni obcí, její cíle se shodují s cíli v koncepci a zároveň se zde vyčleňují cíle více specifické. Podle Hofingera (Hofinger, 2000) se dají cíle regionální rodinné politiky shrnout takto:

- posílit schopnosti rodiny jednat kompetentně
- vytvořit rámcové podmínky na diferenciovanou podporu rodin v jejich různých vývojových fázích
- pomoci rodinám, které samy nedokážou zvládnout svou zátěž a problémy
- posílit kulturní, sociální, ekonomickou a zdravotní infrastrukturu
- posílit rodiny v jejich schopnosti vytvářet a rozvíjet lidský potenciál
- vytvořit rodinné klima, v němž bude zvláště mladým lidem umožněno uskutečnit jejich životní plány v oblasti rodinného života

Podle MPSV má rodinná politika na úrovni obcí za úkol vytvořit příznivé podmínky pro rodiny pomocí opatření, které budou rodinu nejen finančně podporovat, ale budou také podporovat přístup ke službám pro rodinu, společensko-kulturní akce, přístup ke vzdělání, bydlení a rozvoj infrastruktury. Další specifické cíle jsou:

1) Finanční a materiální zajištění

- Finančně rodiny zajišťuje obec buď v přenesené působnosti (dávky sociálního zabezpečení) nebo může rodině přispívat například finanční částkou za narození dítěte. Tato možnost však není MPSV výhradně doporučována, vzhledem k její jednorázovosti. V případě materiálního zajištění se má obec snažit zlepšit bytovou situaci pro rodiny, zavádět slevy pro rodiny a dotovat rozvoj infrastruktury přátelské rodině.

2) Slučitelnost práce a rodiny

- Zde je zejména kladen důraz na to, aby byli rodiče schopni sladit svůj pracovní a rodinný život. Je proto potřeba motivovat zaměstnavatele k tomu, aby určitým způsobem vycházeli vstříc zaměstnancům, kteří mají děti či pečují o jinou závislou osobu. Jedná se například o flexibilní pracovní dobu, práci z domova, poloviční úvazky a podobně.

3) Služby péče o děti

- Jelikož zařízení péče o děti zřizují nejčastěji obce a kraje, měly by reagovat na potřeby občanů.

4) Ostatní

- Obce mohou dále podporovat rodiny skrze pořádání akcí s pro-rodinnou tematikou, podporovat služby a spolky zaměřující se na rodinu a také informovat rodiče o rodinných tématech v obci.

Dále je také zdůrazňována nezbytnost institucionálního zajištění rodinné politiky a její analytické a koncepční uchopení. Následuje výčet doporučených kroků, které vedou k rozvoji rodinné politiky na úrovni obcí, tak, aby odpovídala potřebám občanů. Prvním krokem je zřídit komisi nebo odbor pro rodinnou politiku. Druhým neméně důležitým krokem je zmapování situace rodin v obci (například analýza věkové struktury obyvatelstva). Dalšími kroky jsou analyzování tohoto stavu, vytvoření regionální zprávy o rodině a následné vypracování regionální koncepce rodinné politiky (MPSV, 2008b).

3.5 Aktéři rodinné politiky

Tato kapitola uvádí všechny aktéry rodinné politiky v ČR společně s tím, jak se na dané problematice podílejí.

1. Státní správa

- Kromě MPSV, které je pro problematiku rodinné politiky bráno jako stěžejní, se rodinnou politikou okrajově zajímají i jiná ministerstva (například Ministerstvo zdravotnictví). MPSV je chápáno hlavně jako institucionální záštita, odborný garant a koordinátor rodinné politiky v celostátním měřítku. Působnost MPSV v oblasti koordinace tvorby rodinné politiky je dána zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky (tzv. „kompetenční zákon“, který stanoví, že: „...je ústředním orgánem státní správy pro ...pěči o rodinu a děti.“ Podle Kateřiny Jirkové „relativní vágnost ustanovení již v minulosti způsobila kompetenční neshody o to, kde končí a začíná věcná působnost jednotlivých resortů a MPSV nedává přílišnou možnost důsledně na ústřední úrovni státní správy prosazovat pozici koordinátora tvorby koncepce rodinné politiky“ (Jirková, 2009). MPSV vystupuje v obcích buď v přenesené působnosti⁴, nebo v samostatné působnosti (v té má však jen poradenskou roli). V roce 2008 vydalo metodické „doporučení“ pro rodinnou politiku na úrovni krajů a obcí. Teprve tato metodika nabídla krajům a obcím první konkrétní vodítko, jak samy mohou tuto politiku rozvíjet. Zároveň pořádá soutěž Obec přátelská rodině, podporující rodinnou politiku na úrovni obcí. MPSV má také Dotační řízení na podporu rodiny, v rámci kterého podporuje nestátní neziskové organizace.

2. Samospráva

- Kraje a obce, mající vlastní samosprávu, jsou nejdůležitější aktéři rodinné politiky. Kvůli vlastní samosprávě disponují zdroji, autoritou i kompetencemi, díky kterým mohou realizovat konkrétní pro-rodinné opatření. Dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích a zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, mají zákonnou povinnost reagovat na potřeby svých občanů (MPSV, 2008b). Nicméně dosud neexistuje zákon, který by uděloval krajům a obcím povinnost realizovat rodinnou politiku jako takovou, oblast podpory rodiny tak mezi jejich priority často nespadá. Jako klíčové zde je pochopitelně politické zastoupení daného regionu. Zatímco pro jednoho vrcholného zástupce obce může být rodinná politika prioritou, pro druhého to může být naprosto neznámý pojem. Kraje a obce například zřizují mateřské a základní školy (Skála, Geissler, 2011). Obce mají ke svým občanům blíže a na základě podnětů od

---

⁴ samospráva vykonává kompetenci státní správy (Perlín, R., 2011)

rodin mohou lépe vytvářet prostředí přátelské rodině. Dalo by se říci, že čím menší obec, tím více by měla znát potřeby svých občanů, a tím více by zde mohla být rodinná politika efektivní. Úloha obcí v oblasti rodinné politiky by měla být iniciační, realizační, propagační a informativní. Iniciační ve smyslu podněcování občanů k aktivnímu podílení se na iniciaci pro-rodinných aktivit. Realizační úloha by zahrnovala realizaci těchto aktivit a monitorování rodin se specifickými potřebami. Další úloha by měla tyto aktivity a vůbec samotnou rodinnou politiku propagovat a poslední by měla informovat občany o situaci rodin na regionální a celostátní úrovni (MPSV, 2008b).

3. Nestátní neziskové organizace

- Nestátní neziskové organizace většinou jako první identifikují problém, který rodiny v dané společnosti mají. Zároveň přinášejí zkušenosti z praxe a mnohdy znalosti a inspirace z mezinárodní spolupráce. To je také důvod, proč jsou představitelé neziskového sektoru často zváni do poradních orgánů a pracovních skupin k řešení konkrétních problémů ve společnosti (Šmídová, 2009). Mezi tyto organizace patří především organizace známé jako mateřská, rodičovská, rodinná centra, centra pro rodinu (a volný čas) a podobné organizace tohoto typu. Tato centra mají za cíl zejména zapojení rodičů a jejich dětí do různých aktivit a programů jako prostředek proti sociální izolaci (Skála, Geissler, 2011).

4. Zaměstnavatelé

- Neméně důležitou roli hrají zaměstnavatelé. S nimi také souvisí současné zaměření rodinné politiky, které se orientuje na sladění rodinného a pracovního života. Zaměstnavatelé by měli zohlednit (a zvýhodnit) rodinný život svých zaměstnanců a to například nabídkou zkrácených pracovních úvazků, pružné pracovní doby, práce z domova, vybudováním firemní školy, dětských koutků či příspěvků na rekreační pobyty dětí (MPSV, 2008b). Pro zvýšení ochoty zaměstnavatelů podporovat rodinné potřeby zaměstnanců vznikl Audit rodina & zaměstnání, podpořený z Evropského sociálního fondu, který rovněž realizuje MPSV. Audit rodina & zaměstnání je projekt, který nabízí zaměstnavatelům možnost, jak za spolupráce s odborníkem v oblasti personální politiky sladit své zájmy s rodinnými potřebami zaměstnanců. Tento audit se snaží pokrýt celé spektrum problémů a situací, na které rodič, který usiluje o sladění pracovní a rodinné role, narazí. Společnost, která auditem projde, obdrží certifikát zvyšující prestiž svého nositele (Audit rodina & zaměstnání, 2012).

5. Rodina

- Aktér a zároveň objekt rodinné politiky. Rodiny mají největší moc dát najevo své potřeby. Tyto impulsy „zdola“ jsou pro úspěšnou politiku nepostradatelné. Rodiny také mohou zakládat sdružení více rodin a podílet se tak více aktivně na rozvíjení rodině přátelského prostředí v obci (MPSV, 2008b).

6. Média

- Aktérem s velkým potenciálem jsou právě média. Ty mohou nejlépe rodinnou politiku propagovat či favorizovat a informovat o pro-rodinných tématech (stejným způsobem však mohou dezinformovat).

7. Školská zřízení a jiné vzdělávací instituce

- Tyto zařízení a instituce plní svoji nezastupitelnou funkci v podobě podpory výchovné funkce rodiny při vzdělávání, provádění výchovy k rodičovství či předávání rodinných hodnot mladým generacím apod.

8. Další

- Kromě těchto vyjmenovaných aktérů se na rodinné politice podílí (díky jejímu průřezovému charakteru) mnoho dalších aktérů, ať veřejných či soukromých, zabývajících se záležitostmi, které se týkají života rodiny. Za zmínku stojí například aktéři řešící dopravu, infrastrukturu, péči o volný čas dětí (dětská hřiště, koutky), ale patří sem také odborníci jako například demografové, sociologové nebo psychologové (MPSV, 2008b).

3.6 Nástroje rodinné politiky

Nástroje rodinné politiky lze rozdělit dle třech hlavních oblastí podpory, vytyčených v koncepci.

První z nich se zaměřuje na finanční zajištění rodiny. Finanční podpora je chápána jako nástroj sloužící ke kompenzaci nákladů rodin, které vznikají v důsledku přítomnosti dětí v rodině, a je také významným nástrojem v oblasti slučitelnosti práce a rodiny. Finanční pomoc probíhá ve dvou rovinách a to v oblasti daňového opatření (tzv. nepřímá finanční podpora) a v oblasti systému státního sociálního zabezpečení. To se dále dělí na sociální pojištění, státní sociální podporu (přídavky na dítě, rodičovský příspěvek), pomoc v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením.

Hlavní náplní druhé oblasti podpory jsou aktivity k podpoře rodiny. Ty zahrnují sociální služby (manželské poradenství, pečovatelská služba atd.), činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí a služby na podporu fungující rodiny. Služby na podporu fungující

rodiny se dále větví na komerčně poskytované služby (hlídání dětí nerodičovskou osobou či pomoc s vedením domácnosti) a nekomerčně poskytované služby (mateřská centra).

Poslední oblast podpory se týká slučitelnosti práce a rodiny. Její základní myšlenkou je to, aby byl zohledněn nejlepší zájem dítěte, plnohodnotná realizace rodičovství a zároveň zájem rodičů profesně se uplatnit. Prvním cílem je zavést opatření vedoucí k zvýšené ochraně matek a otců v pracovně-právních vztazích. To zahrnuje například mateřskou dovolenou, rodičovskou dovolenou, pracovní volno, pružnou pracovní dobu či úpravu pracovní doby, práci konanou doma, přestávky na kojení a další. Druhý cíl jsou služby péče o děti, které podporují lepší sladění pracovní a rodičovské role (MPSV, 2012).

3.7 Historie rodinné politiky

Předtím než vznikla rodinná politika jako taková, formovala se na území bývalého Československa politika pronatalitní. Tyto dvě politiky spolu přímo souvisí, avšak existuje mezi nimi významný rozdíl. Zatímco pronatalitní politika měla za hlavní cíl stimulovat porodnost a zajistit populační růst, rodinná politika je zaměřena hlavně na vytvoření příznivého společenského klimatu a podmínek pro vznik a fungování rodin. Pronatalitní politika zde byla realizována před rokem 1990. Hlavní nástrojem byla podpora pomocí finančních dávek a také rozvoj zařízení péče o děti. Tato podpora byla realizována zejména proto, aby umožnila vysokou zaměstnanost žen a s tím i zvýšení produktivity práce. Se změnou politického režimu po roce 1989 upadla pronatalitní politika mimo střed zájmu.

Kvůli propadu intenzity plodnosti v polovině 90. let, kdy úhrnná plodnost spadla hluboko pod úroveň prosté reprodukce, vznikly obavy z budoucího demografického vývoje, což vyvolalo opětovnou potřebu rodinné politiky, která by však podporovala nejen reprodukční funkci rodiny, nýbrž všechny rodinné funkce, a zároveň by měla průřezový charakter. Významným momentem bylo vytvoření Oddělení rodinné politiky na MPSV, které roku 2005 předložilo první koncepci rodinné politiky „Národní koncepce rodinné politiky“. Svůj podíl na tom měl i vstup do Evropské unie, která začala své členské státy vyzývat k modernizaci rodinné politiky. Roku 2008 byla koncepce aktualizována v podobě „Národní koncepce podpory rodin s dětmi“ z které se vychází dodnes (Kocourková, 2010).

Kapitola 4

Soutěž Obec přátelská rodině

Na vyhodnocení stavu regionální rodinné politiky byla vybrána soutěž Obec přátelská rodině, jakožto jediná soutěž týkající se rodinné politiky v celé své škále. Soutěž vychází z definice rodiny dané MPSV. Z tohoto důvodu je v dotaznících, kromě rodin, hodnocen i přístup k seniorům. Podle MPSV, je v této soutěži kladen důraz na zapojení seniorů do dění v obci, jelikož starší občané mají ve společnosti nezastupitelné místo a proto by na ně měly obce myslet, při realizování svých projektů (Filipová, 2010).

4.1 Popis soutěže

Obec přátelská rodině je celostátní soutěž, která je každoročně od roku 2008 vyhlašována jejími zřizovateli – Ministerstvem práce a sociálních věcí a Stálou komisí pro rodiny Poslanecké Sněmovny Parlamentu ČR ve spolupráci s Asociací center pro rodinu a Síti mateřských center. Má za úkol podporovat prostředí přátelské rodině, vzbudit povědomí o rodinné politice na regionální úrovni a celkově motivovat obce k realizaci pro-rodinných opatření. Ministr práce a sociálních věcí, Dr. Ing. Jaromír Drábek, v souvislosti se soutěží prohlašuje, že soutěž hodnotí to, jak se napříč Českou republikou vychází vstříc dětem a jejich rodičům a prarodičům. Následně pak dodává, že obce jsou významní aktéři v oblasti rodinné politiky a touto soutěží je chce Ministerstvo motivovat obce k tomu, aby podporovaly rodiny s dětmi a aby se zároveň zajímaly o jejich potřeby (Drábek, 2011).

Obr. 1 – Logo soutěže Obec přátelská rodině

Zdroj: www.obecpratelskarodine.cz

Soutěží se v šesti velikostních kategoriích (viz Tab. 1), pro první ročník však bylo zavedeno kategorií jen pět. Úspěšné obce (ty, které se umístí na prvním až třetím místě) jsou poté odměněny finančním příspěvkem⁵ v podobě neinvestiční dotace na projekt na podporu rodiny, odvíjejícím se od velikostní kategorie obce. Mimo jiné je zvýšena prestiž obce, spokojenost občanů a dochází ke zviditelnění obce (Nečas, 2008). Vítězné obce navíc mohou používat označení „Obec přátelská rodině“ (viz Obr. 1). Zároveň chtějí vyhlášovatelé inspirovat ty obce, které na rodinné politice teprve začínají pracovat. Soutěže se mohou zúčastnit všechny obce, s výjimkou těch, které se v předchozích třech letech umístily na prvních třech místech, a dostaly nárok na investiční dotaci.

4.2 Soutěžní dotazník

Přihlášení do soutěže je možné přes přihlašovací formulář, na základě kterého probíhá také vyhodnocování. Ten se skládá z pěti následujících tematických částí.

1. Zařízení a služby pro rodiny

- Zde je zjišťován typ a počet obecních zařízení pro rodinu (například mateřské školy, základní školy, DDM, mateřská centra) a volnočasových aktivit nezřizovaných obcí. Dále způsob pomoci seniorům, způsob zajištění dopravy na úřady, do obchodů apod., počet hřišť a parků či inovativní způsoby podpory a rozvoje služeb péče o děti (mikrojesle). U všech těchto částí je nutno uvést jejich pro-rodinný charakter, výměru, bezpečnost apod.

2. Přímá podpora rodin

- V této části obce vyplňují, jaké finanční podpory rodinám s dětmi poskytují (například dotace při narození dítěte, slevy na odvoz odpadu...), jak podporují rodiny v otázce bydlení (obecní byty pro mladé rodiny apod.) a jaké jim nabízejí slevy.

3. Bezpečné prostředí pro rodiny

- Další blok zjišťuje, zda obce disponují bezbariérovou veřejnou dopravou pro rodiny a v jakém rozsahu, zda mají bezbariérové přístupy například na úřad, bezpečné přechody či opatření proti negativním vlivům na mládež a děti (ochrana před alkoholem, drogami...)

4. Pro-rodinná osvěta

- Tento oddíl se táže na způsob poskytování informací o pro-rodinných aktivitách, zda má obec kurzy přípravy na manželství, etickou výchovu nebo vzdělávací kurzy pro rodiče na rodičovské dovolené. Také je zjišťován způsob podpory prevence domácího násilí.

---

⁵ V roce 2008 byly finančně oceněny pouze obce, které se umístily na prvním místě

5. Ostatní

- Zde obec uvádí pro-rodinné akce, které koná (například oslavy významných dnů, Den matek, Den rodin...) a jestli pořádá setkání představitelů obce a rodin či jak spolupracuje s neziskovými organizacemi, podporující rodinu.

6. Institucionální, personální a koncepční zajištění rodinné politiky

- A konečně v poslední části se vyplňuje například to, zda v obci vůbec existuje odbor pro rodinnou politiku či koncepce podpory rodin s dětmi a jak jsou mapovány potřeby rodin s dětmi.

Po vyhodnocení dotazníku jsou vybrány obce, které postupují do druhého kola. Ty jsou navštíveny hodnotícím týmem, který ověřuje, zda jsou pro-rodinné aktivity uvedené v dotazníku skutečně realizovány. Přitom je kladen důraz na mezigenerační charakter všech aktivit a udržitelnost do budoucna. Ty obce, které získají dotaci, se zavazují k tomu, že budou danou pro-rodinnou aktivitu, na kterou dotaci získaly, realizovat i v dalších letech po ukončení čerpání dotace. Toto jsou povinny doložit prostřednictvím odpovídající dokumentace.

Do soutěže se v prvním ročníku přihlásilo 218 obcí, v každém dalším ročníku se jich přihlásilo znatelně méně, v posledním ročníku pouze 128 obcí, přičemž z tohoto počtu se jistá část obcí hlásila opakovaně (Obec přátelská rodině, 2012).

4.3 Současná podoba soutěže

Letošní ročník soutěže, který byl vyhlášen v červenci 2012, přichází s podstatnou změnou podmínek soutěže. Zatímco byly předchozí ročníky zaměřeny na zhodnocení aktuálního stavu aktivit v obci, od roku 2012 je snaha soutěž zefektivnit a ocenit ty obce, u kterých se prokazatelně projevuje snaha zlepšit dosavadní opatření na podporu rodin. Titul tedy získají obce, které usilují o zavedení koncepčních a dlouhodobých opatření na podporu rodin a aktivně zjišťují jejich potřeby (Drábek, 2012).

Obce budou do soutěže předkládat kromě soutěžního formuláře, jak tomu bylo dříve, rovněž vlastní koncepční dokument rodinné politiky. Tento dokument předkládá strategický postup při plánování a realizaci rodinné politiky na úrovni dané obce. Nová forma soutěže slibuje získání přesnějších informací o pojetí rodinné politiky v obcích. Pro zúčastněné obce přinese soutěž přínos v podobě zmapování cílových skupin a jejich potřeb a vytipování opatření rodinné politiky, která bude moci obec v budoucnu realizovat (Obec přátelská rodině, 2012).

Kapitola 5

Zhodnocení rodinné politiky na úrovni obcí

Tato kapitola obsahuje již vlastní výzkumnou práci této bakalářské práce. Vše podstatné pro pochopení tohoto oddílu je popsáno v metodologické části.

5.1 Rozmístění obcí s rodinnou politikou

Rozmístění obcí je vyhodnocováno na základě dvou, v metodické části vymezených, ukazatelů. Mezi nejúspěšnější kraje z hlediska zvolených ukazatelů se řadí Královéhradecký kraj a Jihomoravský kraj, jelikož se oba nacházejí vždy do třetího místa, seřadíme-li vypočtené ukazatele dle velikosti (viz Tab. 2).

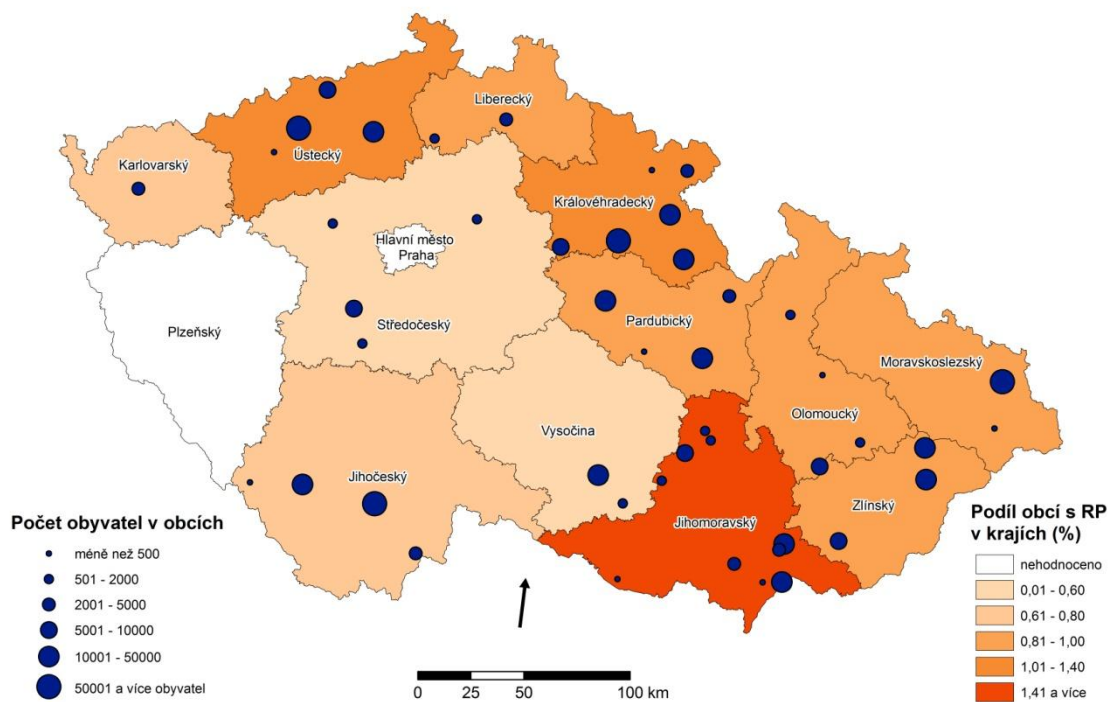
Tab. 2 – Podíl obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obcích kraje (ukazatel 1), podíl obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obyvatelích kraje (ukazatel 2), ČR, 2011

Kraj ČR	Ukazatel 1 (v %)	Kraj ČR	Ukazatel 2 (v %)
Jihomoravský	1,6	Královéhradecký	22,5
Královéhradecký	1,3	Jihočeský	17,0
Ústecký	1,1	Jihomoravský	12,7
Olomoucký	1,0	Ústecký	12,1
Moravskoslezský	1,0	Moravskoslezský	12,0
Zlínský	1,0	Zlínský	10,1
Liberecký	0,9	Pardubický	8,5
Pardubický	0,9	Vysočina	7,7
Karlovarský	0,8	Středočeský	1,7
Jihočeský	0,6	Olomoucký	1,5
Středočeský	0,3	Liberecký	1,1
Vysočina	0,3	Karlovarský	0,9

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Dle prvního ukazatele (viz Obr. 2), který znázorňuje podíl obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obcích v kraji, má vysoký podíl, mimo dvou již výše zmíněných krajů, ještě kraj Ústecký. V čem hledat důvod tohoto výsledku? Ústecký kraj patří mezi kraje s nejvyšší úhrnnou plodností, z čehož by se dala usuzovat potřeba rodinné politiky v obcích kraje. Královéhradecký a Jihomoravský kraj mají oproti tomu zpracovanou koncepci rodinné politiky v kraji, což se může odrazit na realizaci rodinné politiky v obcích kraje. Jako příklad poslouží Jihomoravský kraj, který z vlastní iniciativy schválil dotační program „Podpora pro-rodinné politiky na úrovni obcí“ (Čacková, 2012). Jihomoravský kraj navíc náleží mezi kraje s nejvyšším podílem věřících, kteří více dbají na tradiční formy soužití typu manželství a kteří mají zároveň u vyšší plodnost (ČSÚ, 2003).

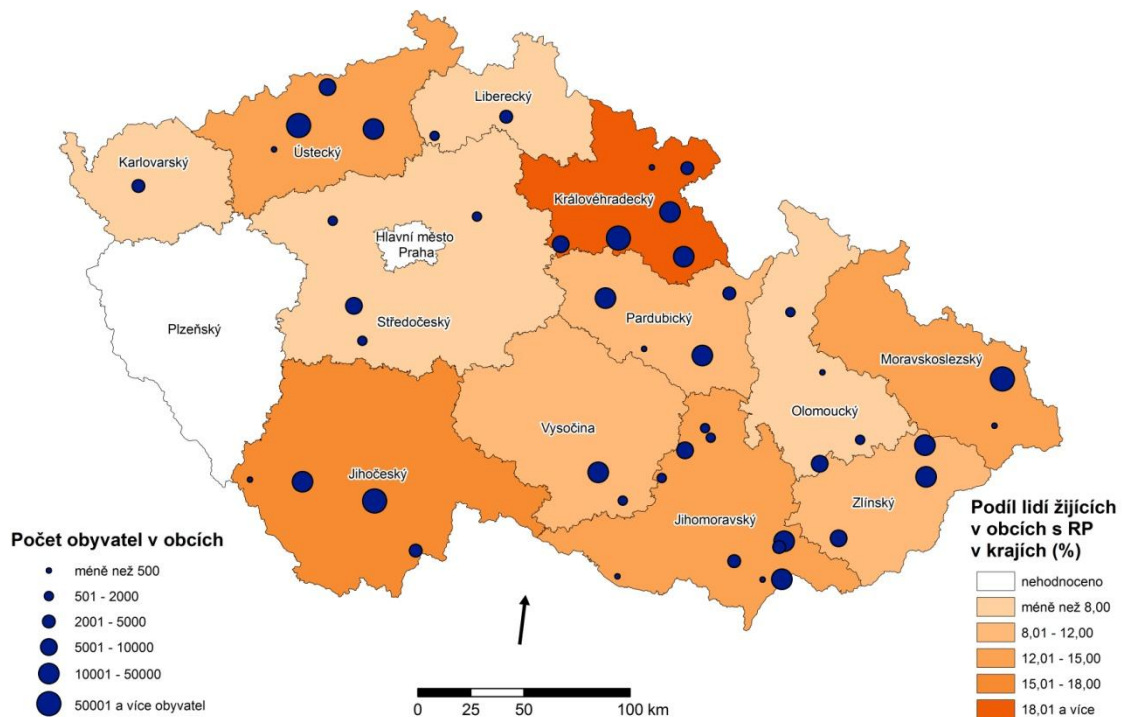
Obr. 2 – Podíl obcí s rodinnou politikou na všech obcích kraje, ČR, 2011

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Druhý ukazatel (viz Obr. 3), ukazující jaký je podíl obyvatel obcí s rozvinutou rodinnou politikou na všech obyvatelích kraje, vyšel až na výjimky podobně jako ukazatel první (výjimkou je například Jihočeský kraj). Znatelně zde vede Královéhradecký kraj, kde tento podíl činí skoro čtvrtinu obyvatelstva. Je to tím, že je zde rodinná politika praktikována převážně ve větších obcích. Vysokým podílem se vyznačuje i Jihočeský kraj. Ten samostatnou koncepci nemá, avšak jeho největší město České Budějovice, kde se shlukuje velký podíl občanů, rodinnou politiku úspěšně praktikuje.

Obr. 3 – Podíl obyvatel obcí s rodinnou politikou na všech obyvatelích kraje, ČR, 2011

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

5.2 Zhodnocení rodinné politiky z hlediska demografických podmínek v obci

Mezi zkoumanými obcemi se našly obce, mající vyšší či nižší podíl dětské nebo postreprodukční složky (viz. Tab. 3 a 4). Zde jsou uvedeny i s tím, jaká opatření aplikují. Obce jsou rozděleny podle podílu dětské složky a podle podílu postreprodukční složky. Samotné podíly věkových skupin každé obce jsou uvedeny v Příloze 2.

5.2.1 Obce se zvýšeným či sníženým podílem dětské složky

Obec Hrušovany se vyznačuje zvýšeným podílem všech tří podskupin dětské složky. Co se zařízení péče o děti týče, disponuje obec jen mateřskou školou, u které poptávka převyšuje nabídku. Z tohoto hlediska se obec neodlišuje od ostatních zkoumaných obcí. Svoji výjimečnost však představuje skrze nadprůměrný počet dětských hřišť, nezvyklých pro tak malou obec. Mottem obce proto je „Dítě, které si hraje, nezlobí“.

Vyšší podíl školou povinných dětí, ve věku 6 až 15 let má obec Chvalovice. V dotazníku však nebyla nalezena opatření vyloženě podporující tuto skupinu (vyjma dětských hřišť a dětského zábavního parku). Obec nedisponuje vlastní základní školou.

Borová Lada, obec mající více dětí odpovídající věkem do mateřské školy, zřizuje jednu mateřskou školu s nedostačující kapacitou. Na druhou stranu je v mateřské škole aplikován individuální přístup a bylo zde vybudováno dětské hřiště s certifikovanými herními prvky.

U obce Černá Hora nebylo, i přes vyšší podíl dětí ve věku 1 až 2 roky, v dotazníku nalezeno opatření výrazněji podporující tuto skupinu. Podobný případ je i u obce Malenovice. Tato obec nemá vlastní vzdělávací zařízení typu mateřské či základní školy. Důležité je však zmínit velké množství spolků, které nabízejí volnočasové aktivity pro děti, které mohou tento fakt do jisté míry kompenzovat.

Tab. 3 – Porovnání zastoupení věkových skupin v obcích s průměrem za ČR (ČR = 100 %), část. 1

Velikostní kategorie	Obec	Věková skupina			
		1 až 2 roky	3 až 5 let	6 až 15 let	65+
1. kategorie	Hrušovany	134,7	175,4	160,0	49,8
	Chvalovice	92,0	98,2	133,5	100,4
	Pustá Kamenice	77,8	77,6	100,4	96,2
	Josefov	74,4	111,3	117,5	92,9
	Babice	71,3	102,7	93,1	92,0
	Suchovršíce	66,9	113,7	97,3	101,9
	Borová Lada	63,6	142,6	94,9	84,1
2. kategorie	Malenovice	138,6	123,2	148,4	75,9
	Černá Hora	130,7	111,9	89,7	131,3
	Lány	121,5	128,7	106,0	99,3
	Dubá	112,6	97,7	116,2	96,4
	Kamýk nad Vltavou	110,8	88,3	124,4	97,3
	Zbraslav	108,7	100,9	106,4	100,1
	Hrotovice	100,0	85,7	118,7	96,9
	Lysice	89,7	117,2	112,5	93,0
	Pavlovice u Přerova	82,8	76,8	85,6	188,3
3. kategorie	Police nad Metují	113,1	99,8	105,4	120,1
	Vikýřovice	106,5	89,8	117,1	88,3
	Svatobořice-Mistřín	105,4	102,8	107,1	95,5
	Nové Hradky	99,3	93,3	113,6	91,4
	Březová	96,8	107,4	93,3	113,8
	Český Dub	82,3	98,1	95,2	122,2
	Jablónné nad Orlicí	75,3	96,8	103,5	99,1
	Velké Pavlovice	74,0	87,1	99,5	109,6

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Obec Milovice se vyznačuje nejvíce extrémními hodnotami vypočítaných podílů, jelikož obsahuje velký podíl dětské složky. Z tohoto důvodu zde lze nalézt velké množství mateřských škol a jednu základní školu s vysokou kapacitou. Dále v obci existuje občanské sdružení

Maminky dětem, které sdružuje neziskové organizace, které se věnují rodině. Obec pořádá velmi vysoký podíl volnočasových aktivit, jak pro děti samotné, tak pro celé rodiny. I přes nízký počet seniorů má obec dva domy s pečovatelskou službou. Dle dotazníků je obec jednoznačně zaměřena na podporu dětí, má dokonce zřízenou i Komisi pro rodinu a vypracovanou koncepci rodinné politiky.

Obce s nízkým podílem dětí ve věku 1 až 2 roky, Kyjov a Suchovršice, nezřizují jesle ani podobné zařízení pro děti tohoto věku, což věkové strukturu odpovídá.

Tab. 4 – Porovnání zastoupení věkových skupin v obcích s průměrem za ČR (ČR = 100 %), část 2.

Velikostní kategorie	Obec	Věková skupina			
		1 až 2 roky	3 až 5 let	6 až 15 let	65+
4. kategorie	Milovice	214,8	214,1	146,7	29,2
	Dobříš	124,4	104,9	99,6	104,5
	Tišnov	110,1	118,4	98,4	115,8
	Chlumec nad Cidlinou	107,8	107,0	92,5	110,6
	Kunovice	96,2	109,2	98,3	112,3
	Dubí	93,8	107,3	103,8	94,3
	Kojetín	91,7	110,4	108,4	100,6
	Nové Město nad Metují	84,9	90,3	100,8	120,9
5. kategorie	Litoměřice	104,8	103,9	105,4	98,0
	Rychnov nad Kněžnou	100,0	102,1	107,7	102,2
	Prachatice	99,4	99,7	110,0	91,1
	Třebíč	98,5	100,8	98,3	91,8
	Svitavy	96,7	99,5	111,6	97,6
	Chrudim	94,6	99,0	107,3	103,2
	Vsetín	94,4	96,9	105,5	100,7
	Hodonín	92,6	90,5	86,5	101,7
	Valašské Meziříčí	90,1	102,7	101,8	108,5
	Kyjov	63,0	79,2	90,0	118,1
6. kategorie	Most	101,6	104,3	106,9	88,9
	České Budějovice	100,4	101,4	99,6	97,6
	Hradec Králové	98,6	98,2	96,0	111,3
	Havířov	88,0	89,8	96,2	112,2

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

5.2.2 Obce se zvýšeným podílem postreprodukční složky

Mezi obce se zvýšeným podílem seniorů patří pouze jedna a to obec Pavlovice u Přerova. V porovnání s ostatními vyhodnocovanými obcemi však nemá výjimečné opatření na podporu seniorů. Je zaměřena hlavně na „zabavení“ seniorů v jejich volném čase a to skrze kulturní

programy, různé kurzy, vycházky či kurz „Program proti stárnutí těla i duše“. Další pomoc je realizována donáškou levnějších obědů či doprovodem k lékaři, na úřad a podobně.

Závěrem lze tedy říci, že ne všechny obce 100% reagují na věkovou strukturu jejich občanů. U některých hodnocených obcí jde skutečně vidět snaha a pružná reakce na vývoj jejich věkové struktury. Takové obce pak činí více opatření, která mají zlepšit podmínky pro určitou věkovou kategorii, která v obci dominuje. Ostatní obce proti tomu nabízejí standardní služby věnované rodině v celé své věkové škále a nepodporují výrazně určitou věkovou skupinu.

5.3 Zhodnocení opatření rodinné politiky z hlediska doporučení MPSV

V úvodu této kapitoly budou podle jednotlivých doporučení MPSV uvedeny konkrétní příklady opatření, které úspěšné obce aplikují a na základě těchto příkladů bude následovat zhodnocení souladu doporučení MPSV s realizací opatření v obcích (viz Příloha 3).

5.3.1 Doporučení zaměřená na podporu seniorů

Seniory obce podporují většinou ve formě slev na obědy, pomocí s donášením nákupů či s lékařskou péčí až do domu. Vítané ze strany seniorů je předávání darů v případě významných jubileí. V obcích se také formují sdružení a kluby důchodců. Ty organizují různé výlety seniorů, kurzy (například internetové) a jiné zájmové kroužky. Obce, zejména ty větší, zřizují domovy důchodců, domy s pečovatelskou službou apod. Ty často spolupracují s mateřskými školami, například při pořádání zábavného programu pro seniory. Neobvyklé opatření zavedla například obec Kyjov, která na základě ankety vybuďovala hřiště pro seniory. Hřiště je koncipováno tak, že upřednostňuje sportovní vyžití jednoduchou formou a bez námahy. Město Most naproti tomu disponuje univerzitou třetího věku.

5.3.2 Doporučení zaměřená na podporu dětí

Zařízení péče o děti

Co se týče zařízení péče o děti v analyzovaných obcích, menší obce přátelské rodině povětšinou disponují zařízením mateřských škol. Pokud obec takové zařízení nemá, tak je podporuje v sousedních obcích. Všechny tyto mateřské školy mají plně vytiženou kapacitu, v dosti případech poptávka převyšuje nabídku. Větší obce zřizují větší počty mateřských škol, jen v některých obcích je poptávka uspokojena, v ostatních je situace stejná jako v malých obcích a kapacita nedostačuje. Na tuto situaci se snaží obce reagovat navyšováním kapacit a hledáním nových prostorů pro mateřskou školu. Na provoz všech těchto škol přispívá z velké části daná obec. Jako ilustrující příklad nezvyklých opatření týkající se mateřských škol stojí za zmínku například Dobříš, kde byla vybudována lesní školka, jakožto ekvivalent ke školce normální. V Prachaticích se naproti tomu nachází romská školka, zaměřená na rodiny s romskými dětmi. Některé obce, které mají více mateřských škol (například Litoměřice), provozují v každé

specifický vzdělávací program. Zajímavá je také aktivita občanských sdružení v případě nedostatečné kapacity školek. Tak tomu je například v Milovicích, kde občanské sdružení Maminky dětem zřídilo klub Skřítek, pro děti od 3 do 6 let, nabízející hlídání pro děti (vzhledem ke kapacitním důvodům však jen dvakrát týdně). Některé obce podporují rodiče i v podobě levnějších poplatků na pobyt dítěte v mateřské škole, jsou to například Babice či Nové Hrady, kde je docházka dokonce bezplatná.

Základní školy se nacházejí jen v některých menších obcích. Vzhledem k jejich nenaplněnosti je zbytečné zavádět je v každé obci. I zde platí, že obec, která nemá svou základní školu, podporuje školu v obci sousední. Ve větších obcích se nacházejí základní školy všude, jsou naplněné z přibližně dvou třetin a některé z nich jsou transformovány do základních uměleckých škol. Zajímavostí je například obec Český Dub. Součástí jeho základní školy jsou kromě normálních tříd i čtyři speciální třídy, v kterých jsou vyučováni žáci mentálně retardovaní či žáci s těžkým zdravotním postižením.

Zdravotnická zařízení typu jesle byla nalezena jen v obcích šesté velikostní kategorie. Jako ekvivalent péče o děti se dají brát i dětské koutky, jako například v obci Dobříš, kde byl vybudován dětský koutek dokonce i v kostele Nejsvětější Trojice.

Spolky přátelské rodině

Co se týče pro-rodinných spolků v menších obcích, jako jsou mateřská a rodinná centra, kluby pro rodiny apod., ty se v obcích nenacházejí hojně, avšak na této velikostní úrovni plní jejich funkci jiné spolky. Z nich to jsou například tělovýchovné jednoty, sbory dobrovolných hasičů, církevní spolky a sportovní spolky (například církevní spolek v Babicích pořádá kurzy přípravy na manželství). Často se zde angažují pro-rodinně zaměřené spolky fungující na vyšší krajské úrovni. Se zvětšující se velikostí strukturou obce se pro-rodinné spolky nacházejí téměř všude. Kromě zmíněných mateřských a rodinných center, klubů pro rodinu jsou jimi střediska volného času nebo domy dětí a mládeže. Všechny tyto spolky, sdružující rodinu, napomáhají při mapování rodinné situace v obci.

Finanční a materiální podpora

Finanční podpora je často realizována skrze finanční dar za narozené dítě či za dítě nastupující do první třídy, a to zejména v menších obcích. Tato varianta pomoci je v metodickém doporučení uváděna jen jako „možná forma pomoci“, sama o sobě však rodinám nepřináší pomoc dlouhodobou. Ve větších obcích nemá finanční podpora moc velké zastoupení, pokud ano, tak jen v podobě finančního daru na prvního občánka v obci, finančního příspěvku neziskovým organizacím, mateřským centrům či podpoře rodin v tíživé situaci.

Další možnost podpory je realizována skrze poukázky na dětské potřeby (např. pleny) a příspěvky na rekreaci. V téměř každé obci je pořádáno „Vítání občánků“, kde se rodičům nově narozených dětí předají materiální dary. Tato forma materiálního zajištění není v metodickém doporučení zmiňována vůbec, avšak ze zjištěných dotazníků má ve všech obcích již svoji dlouholetou tradici.

Například v obci Hrušovany je koncepce podpory rodin vyloženě založená na finanční podpoře, začínající příspěvkem za narození dítěte, který činí 5000 Kč a pokračující skrze příspěvky po celou dobu růstu dítěte. Český Dub zase finančně podporuje rodiny v tíživé situaci, jako v případě narození trojčat, kdy přispívá 200 000 Kč ročně na pečovatelskou službu. Zároveň podporuje i rodiny v hmotné nouzi, mající nedoplatky za energie a služby, což je bráno jako prevence proti sociálnímu vyloučení.

Ve zkoumaných obcích jsou většinou při udělování obecních bytů zvýhodňovány rodiny s dětmi, důchodci, matky samoživitelky či rodiny v tíživé situaci, přičemž záleží vždy na velikosti obce a jejích možnostech, např. kapacitě ubytovacích zařízení v obci. O udělení bytu rozhodují obecní komise. Některé obce (Litoměřice, Vsetín) nabízí také tzv. startovací byty, přímo určené pro mladé rodiny na určitou dobu, v dosti případech je výstavba těchto bytů ve fázi plánování. Rodiny mají často možnost výhodněji odkoupit pozemky na výstavbu rodinných domů či mají možnost dostat od obce na tyto účely výhodnou půjčku. Pro ilustraci, město Kyjov nabízí krátkodobé ubytování matkám s dětmi a ženám, které se ocitnou v sociální tísní.

Každá obec svým rodinám poskytuje slevy různého charakteru. Ve většině případů to jsou slevy na vstupném do zařízení, které zřizuje obec (např. do knihovny, na koupaliště, hřiště...), slevy na jízdném, vstupné zdarma na akce pořádané obcí. Častou odpovědí v dotazníku byla také sleva na svoz komunálního odpadu, kterou obce poskytují v případě, je-li v rodině přítomno dítě. Dalším hojně se vyskytujícím pojmem, bylo zapojení obcí do projektu tzv. rodinných pasů. Ty jsou zavedeny v sedmi krajích ČR (kraj Vysočina, Olomoucký kraj, Pardubický kraj, Zlínský kraj, Ústecký kraj a Královéhradecký kraj). Cílem projektu rodinné pasy je vytvoření systému, který bude poskytovat slevy a výhody rodinám. Zapojení pro rodiny je zdarma, podmínkou je však bydliště v jednom ze sedmi krajů a dítě do 18 let (Rodinné pasy, 2012).

Infrastruktura bez bariér a přátelská rodině

Bezbariérové přístupy a infrastruktura přátelská rodině se nachází bez výjimky ve všech obcích, které se rodinné politice věnují. Ve větších obcích je tato infrastruktura na vyšší úrovni, v těch menších je budování infrastruktury v procesu plánování a realizace. Bezbariérový přístup je v každé obci zajištěn hlavně do důležitých budov, jako například na úřad, do lékařských zařízení či do obchodů. Dbáno je také na bezbariérové přechody a chodníky. Například obec Chrudim vybuodovala bezbariérovou trasu tak, aby se každý občan mající problémy s orientací a pohybem ve městě (mimo jiné maminky s kočárky či senioři) mohl svobodně pohybovat po městě a navštívit důležité instituce, nacházející se na této trase. V Kyjově zase došlo k vybudování tzv. Family Pointu, místa, které nabízí vhodný prostor pro péči o dítě, dětský koutek a zároveň informuje o programech a službách pro rodiny v obci.

Setkávání představitelů obce s rodiči a mapování situace

K setkávání představitelů obce s rodinami dochází v každé hodnocené obci. V některých obcích se konají sezení za účelem prodiskutování potřeb rodin, v ostatních obcích se představitelé obce

neformálně setkávají na obecních společenských akcích. Obec Babice například pořádá každou středu neformální posezení starosty s občany. Obce často samy iniciují setkání s představiteli neziskovými organizacemi, jako jsou mateřská centra, která rodiny přeneseně zastupují, neboť znají jejich potřeby nejlépe ze své praxe. Tyto organizace také nejvíce napomáhají představitelům obce mapovat situaci v obci. Další možností mapování potřeb rodin je forma dotazníkového šetření, hojně praktikovaná ve větších obcích. V menších obcích není forma dotazníku potřeba, díky tomu, že se občané a představitelé obce často osobně znají. Sociodemografická analýza je k nalezení jen u obcí větší velikostní kategorie (například v obci Kojetín, která si nechala vypracovat analýzu s názvem „Analýza potřeb uživatelů sociálních služeb – specifické programy pro mladé rodiny s dětmi“). Že rodinná politika a potřeby rodin jsou i součástí moderních technologií dokládá obec Dubá, kde od roku 2011 probíhají diskuze i skrze webový portál www.facebook.com.

Plán rozvoje rodinné politiky a komise pro rodinnou politiku

Plán rozvoje rodinné politiky se nachází přibližně u poloviny obcí. U té druhé poloviny však je plánování rodinné politiky zahrnuto pod širší strategické plánování. Podobnou situaci lze nalézt i u komisí pro rodinnou politiku. Rodinná politika je totiž ve většině obcí řešena všeobecnou komisí, jako je například komise pro tělovýchovu, ochranu dětí, sociální a kulturní komise. Jen zlomek obcí má samostatně komisi pro rodinnou politiku (například Milovice).

5.3.3 Soulad s doporučeními MPSV

O souladu doporučení ohledně zařízení péče o děti se dá říci, že obce plně korespondují s doporučením MPSV. Všechny analyzované obce se snaží zřizovat tato zařízení tak, aby uspokojily poptávku. Zejména na příkladu mateřských škol je vidět, že se obce snaží stále zvyšovat kapacitu. Podpora nestátních neziskových organizací, jako jsou různé prorodinné spolky, včetně mateřských center, je závislá na velikosti obce. Většinou platí, že čím větší obec, tím větší finanční podpora. U menších obcí je naproti tomu častější podpora personální. Finanční a materiální zajištění rodin realizují obce taktéž v souladu s doporučením. To zahrnuje například slevy pro rodiny či vyhovující infrastrukturu. Co se týká podpory rodin v bytové oblasti, mezi hodnocenými obcemi se vyskytují i obce, které takovouto podporu nenabízejí, většinou však kvůli nedostatku financí či nedostatečné kapacitě obecních bytů. V oblasti podpory sladění rodinného života a práce zavedla například obec Dobříš program „Péče o děti a trh práce“, který se snaží o zavedení individuálních forem péče o děti do 7 let věku, jakožto nástroj pro odstranění překážek pro vstup na pracovní trh. Obec Milovice naproti tomu pořádá kurzy pomáhající při hledání práce. Obce také dle metodického pokynu ve většině případů praktikují setkávání představitelů s rodinami a mapují situaci a potřeby rodin. Toto mapování však většinou není tak podrobné jak by podle doporučení mělo být. Co se zřízení komise pro rodinu týká, dle MPSV je nejvhodnější vytvořit komisi výhradně pro rodinnou politiku. S tímto však nekoresponduje jednání obcí, jelikož ve většině obcí řeší rodinnou politiku komise či odbor, který zároveň řeší i jiné záležitosti. Tomu odpovídá i výsledek průzkumu, který byl

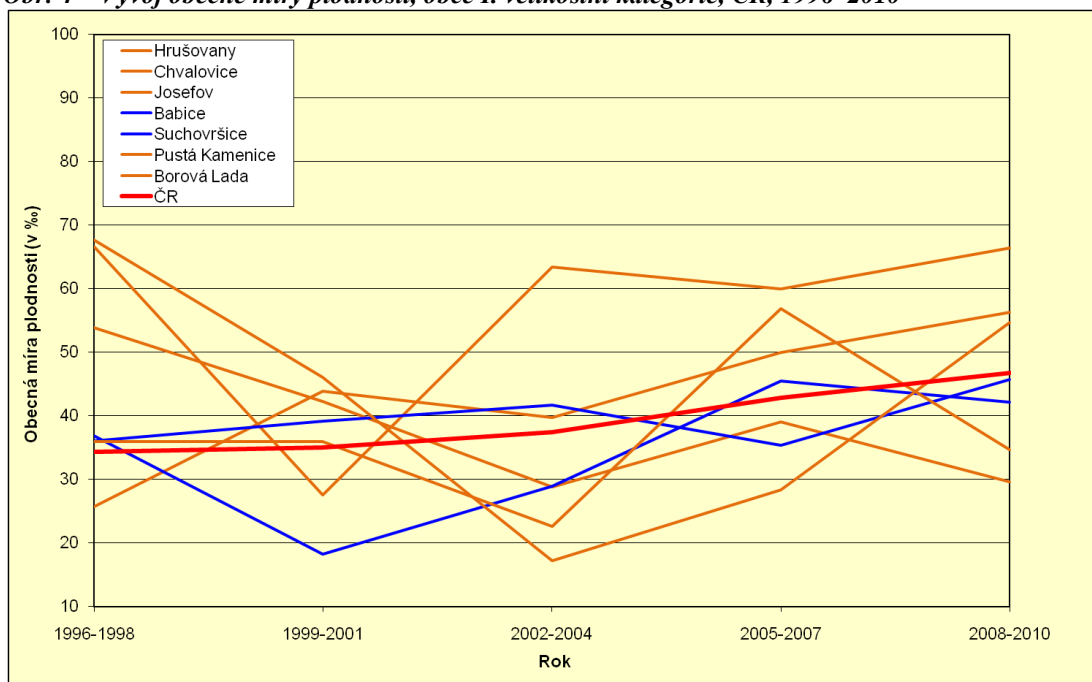
uskutečněn pro MPSV. I podle tohoto průzkumu je pro rodinnou politiku vyčleněn samostatný tým pracovníků ve velice málo případech, byť lze vyzorovat nezpochybnitelné pozitivní přínosy tohoto kroku (Skála, Geissler, 2011). Po zhodnocení dotazníků lze říci, že rodinná politika na úrovni obcí, které jsou pro-rodinně orientované, není budována jen shora (vedení obce), avšak zejména zdola (rodiny a jejich zástupci).

5.4 Zhodnocení rodinné politiky z hlediska souvislosti s vývojem plodnosti

Vstupním předpokladem tohoto cíle bakalářské práce bylo prokázat, že obce realizující úspěšnou rodinnou politiku mají vyšší obecnou míru plodnosti.

U obcí I. velikostní kategorie⁶ jsou zřetelné výkyvy plodnosti (viz Obr. 4). To je však dáno zejména tím, že základní soubor, s kterým bylo počítáno, obsahoval jen do 500 obyvatel, tudíž je tento výsledek zatížen velkou náhodností čísel. I tak lze vyzorovat například u obce Hrušovany a u obce Pustá Kamenice postupný nárůst plodnosti, který si lze vysvětlit i realizací rodinné politiky v obcích v posledních letech. Co se týče zavedení porodného, není v tomto případě viděn rozdíl mezi obcemi, které porodné zavedly a mezi obcemi, které ho nezavedly.

Obr. 4 – Vývoj obecné míry plodnosti, obce I. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010

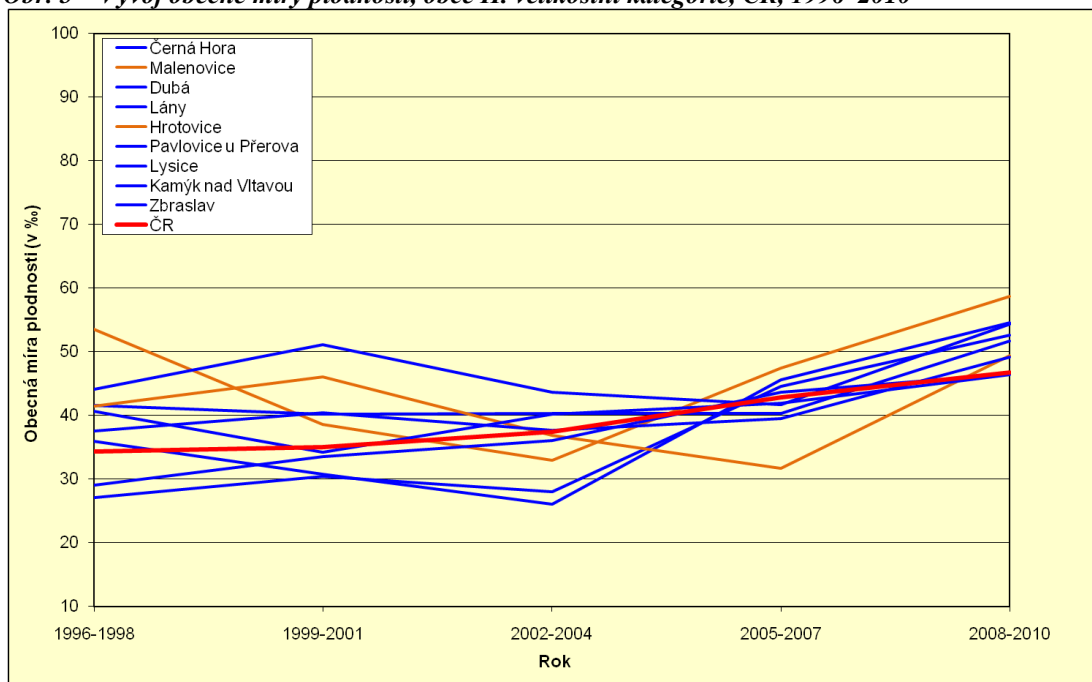

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

U obcí II. velikostní kategorie⁷ je vidět vyšší míra plodnosti v posledních letech než u průměru ČR (viz Obr. 5). Obce, které zavedly porodné, mají znatelný nárůst plodnosti.

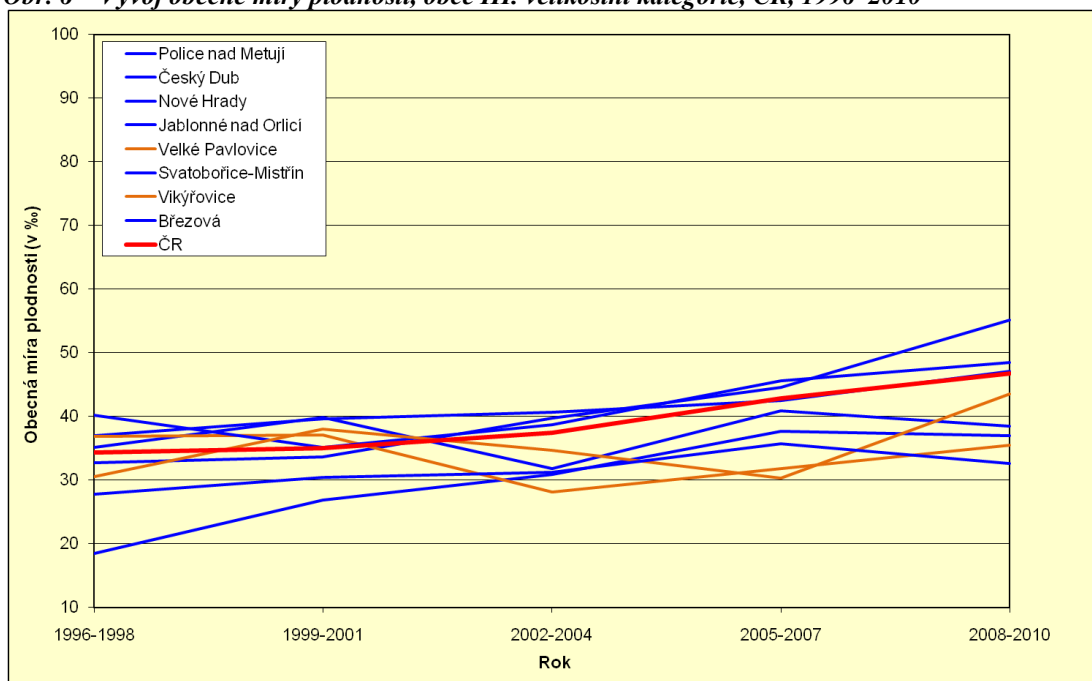
⁶ I. velikostní kategorie: 1–500 obyvatel

⁷ II. velikostní kategorie: 501–2 000 obyvatel

Obr. 5 – Vývoj obecné míry plodnosti, obce II. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010

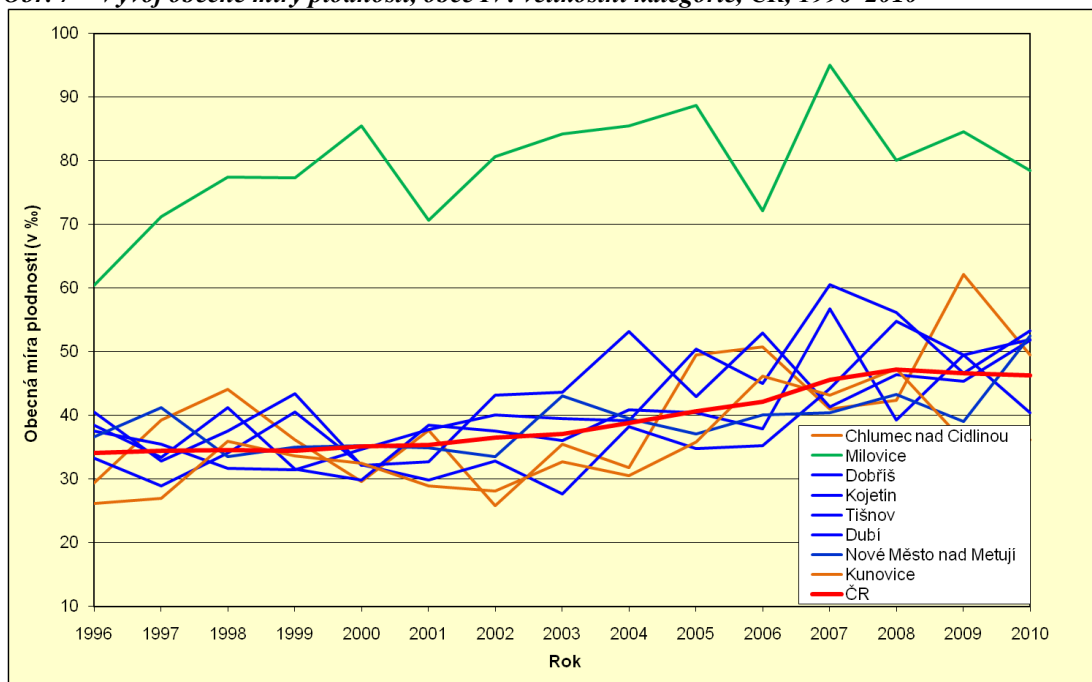
Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

U obcí III. velikostní kategorie⁸ se naopak žádný zřetelný trend, zaznamenávající vyšší hodnoty plodnosti u obcí s rozvinutou rodinnou politikou, nenalézá (viz Obr. 6).

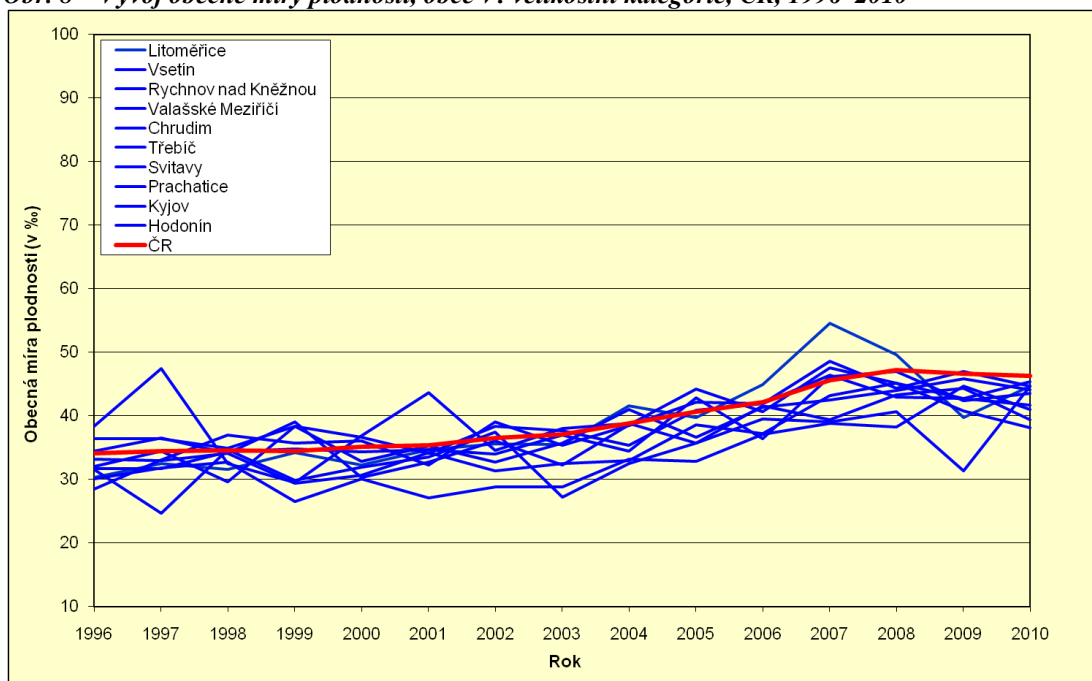
Obr. 6 – Vývoj obecné míry plodnosti, obce III. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

⁸ III. velikostní kategorie: 2 001–5 000 obyvatel

Obr. 7 – Vývoj obecné míry plodnosti, obce IV. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010

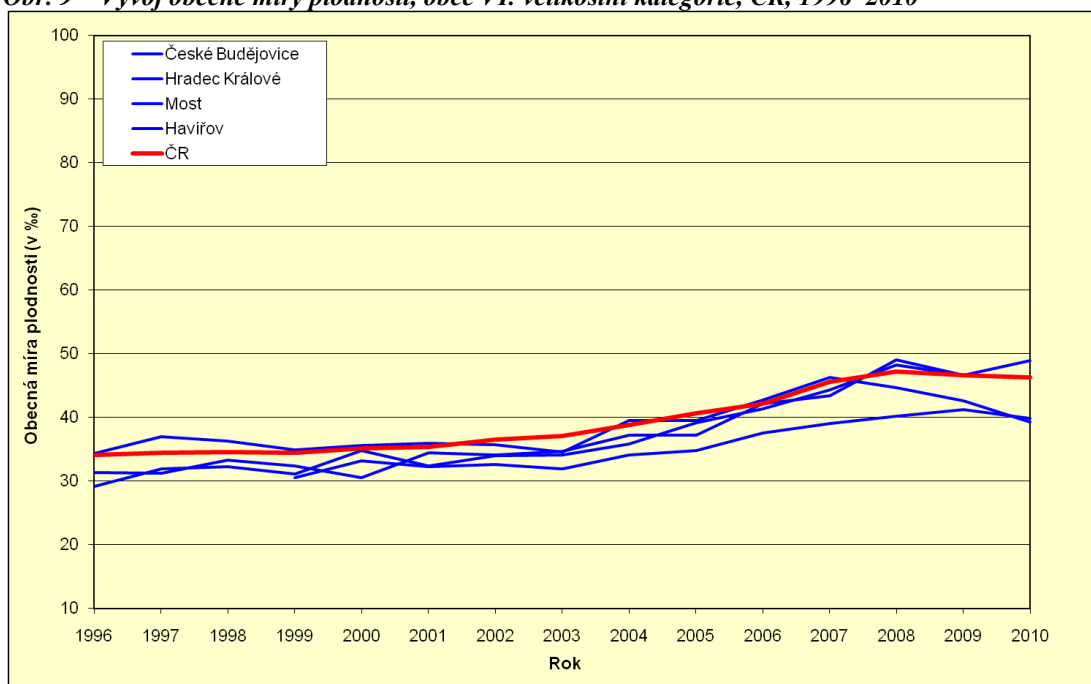
Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Obr. 8 – Vývoj obecné míry plodnosti, obce V. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Mezi obcemi IV. velikostní kategorie⁹ se nachází obec Milovice s mimořádně vysokou plodností (viz Obr. 7). Důvodem tohoto výsledku je však velmi mladá věková struktura. Stejně jako u předchozí velikostní kategorie zde nelze nalézt výrazně vyšší míry plodnosti u obcí s rozvinutou rodinnou politikou. Obce V. a VI. kategorie¹⁰ mají naopak znatelnou nižší míru plodnosti (viz Obr. 8 a 9).

Obr. 9 – Vývoj obecné míry plodnosti, obce VI. velikostní kategorie, ČR, 1996–2010

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Z výše uvedených výsledků lze odhadovat, že vztah mezi realizací dobré rodinné politiky a plodností je možné sledovat zejména v menších obcích, ve větších obcích (městech) již patrně takový vliv nemá. Podle Martina Ouředníčka (Ouředníček, 2011) je posun k nižší porodnosti ve městech dán (patrně) starší věkovou strukturou obyvatelstva. Je však nutné brát v úvahu fakt, že v mnohých, i větších obcích je rodinná politika novinkou většinou nově nastupujících zástupců obce, která se na plodnosti nemohla doposud projevit. K podloženým závěrům však tato bakalářská práce vychází z velice omezených dat – k tomu by byl potřeba nejen větší vzorek obcí, ale rovněž sledování vývoje rodinné politiky a plodnosti v jednotlivých obcích v čase.

Na základě studie, která se naopak zaměřuje na souvislost propopulačních opatření na úrovni státu na růst porodnosti na základě různých velikostních kategorií obcí mezi roky 1950 až 1997, vyplynulo, že nejvíce působila propopulační opatření u měst nad 100 tisíc obyvatel, zatímco u nejmenších obcí (pod 2 tisíce obyvatel) působila opatření jen první dvě dekády a pak došlo k nejvýraznějšímu poklesu narozených vůbec (Pfeifer, 1999).

⁹ IV. velikostní kategorie: 5 001–10 000 obyvatel

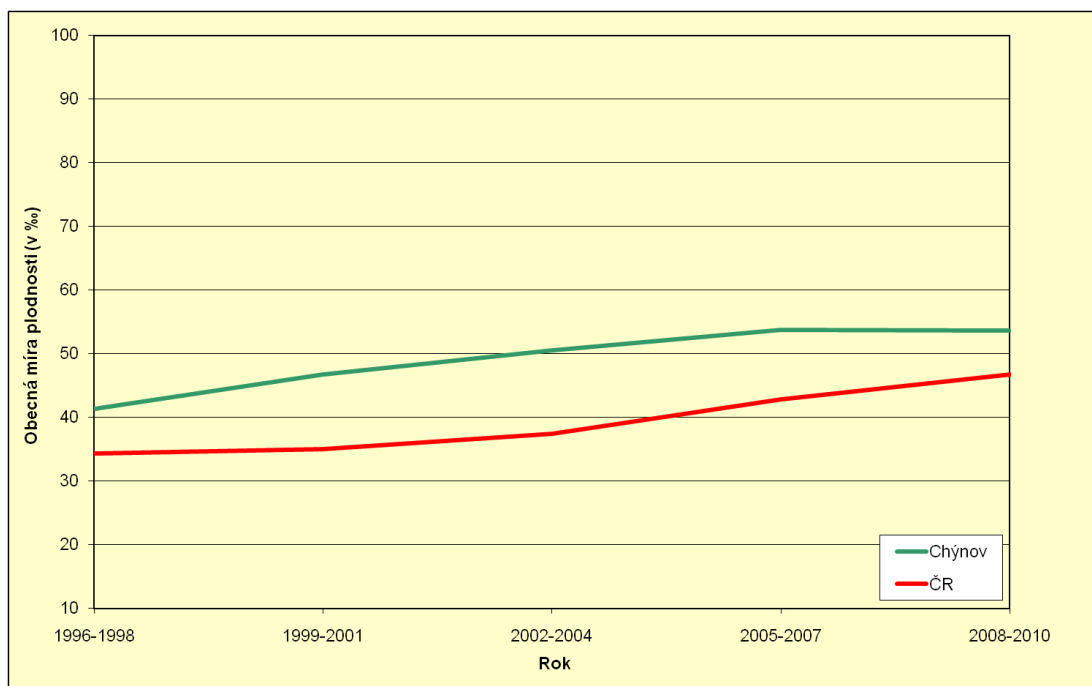
¹⁰ V. velikostní kategorie: 10 001–50 000 obyvatel, VI. velikostní kategorie: 50 001 a více obyvatel

Jaký je tedy pravděpodobný vztah mezi plodností a rodinnou politikou v obcích, pokud nelze vycházet z omezených dat, použitých v této bakalářské práci? Jako příklad fungující rodinné (či spíše pronatalitní) politiky je použita obec Chýnov (okres Tábor) s jejím pronatalitním opatřením, které bylo zmíněno v demografickém časopise Demografie. Obec se rozhodla vyplácet svým občanům, kterým se po 10. dubnu 1997 narodilo dítě, příspěvek ve výši 10 000 Kč na každé narozené dítě, který měl být brán jako společenské uznání významu rodičovství. Podmínkou pro získání příspěvku byl alespoň rok trvalého pobytu alespoň jednoho z rodičů a trvalý pobyt matky před narozením dítěte. Tento příspěvek nebyl nárokový, ale nejdříve ho musela odsouhlasit rada obce.

Jen pro zajímavost, v roce 1997 bylo 10 000 Kč skoro rovno průměrné mzdě (10 691 Kč), zatímco v roce 2011 byl průměrný plat 24 319 Kč (KurzyCZ, 2012). Po e-mailové konverzaci z dubna 2012 se současným starostou Chýnova Pavlem Eybertem bylo zjištěno, že příspěvek 10 000 Kč je vyplácen nadále – nabízí se však otázka, proč nebyl valorizován.

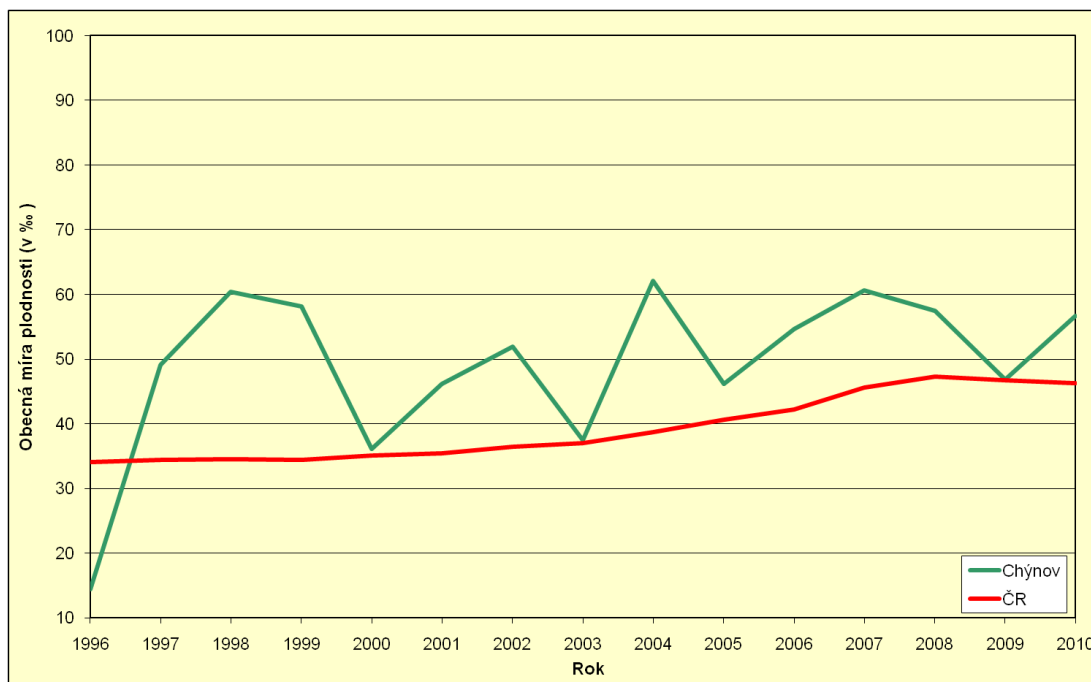
Tímto finančním opatřením se chtěla obec vyhnout snížení počtu obyvatel a úbytku služeb poskytovaných občanům, podle starosty P. Eyberta totiž: „... je každá obec finanční (a též i podnikatelskou) jednotkou. Rentabilita této jednotky je odvislá především od dvou skutečností. Jednou je rozsah služeb, které poskytuje a druhou je počet občanů, pro které je poskytuje. Podle velikosti obce se pohybuje obvykle jak rozsah služeb, tak objem příjmů. Je však evidentní, že obce, které poskytují svým občanům méně služeb, jsou pro ně méně zajímavé a tím se dvojnásob rychle vyliďňují“ (Eybert, 1997). Je tedy očividné, že tímto opatřením se obec Chýnov snažila vymanit z bludného kruhu, zároveň však nebylo prvotní motivací zvýšení porodnosti, avšak přilákání nových obyvatel (Eybert, 1999).

Obr. 10 – Vývoj obecné míry plodnosti v ČR a v Chýnově mezi lety 1996 až 2010

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Obr. 11 – Vývoj obecné míry plodnosti v ČR a v Chýnově mezi lety 1996 až 2010

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

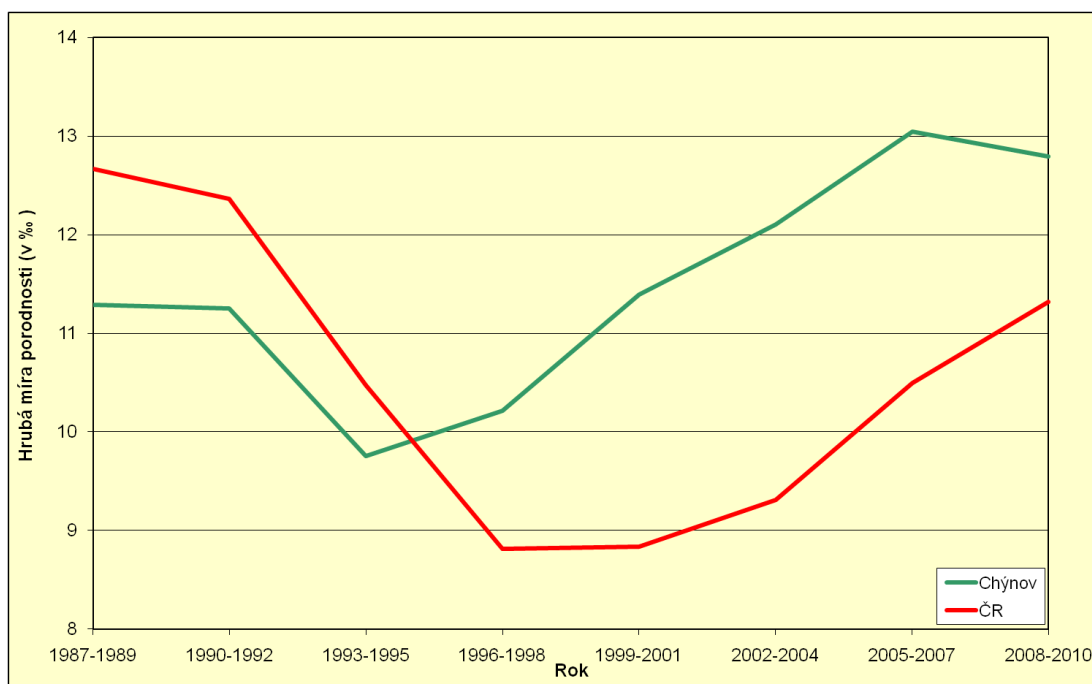
Toto opatření se překvapivě osvědčilo. V roce 1996 (rok před zavedením příspěvku) byl počet živě narozených dětí 7, zatímco po zavedení příspěvku, v roce 1997 byl počet živě narozených dětí 24. I další roky se počet narozených dětí držel vysoko, ačkoli celkově se porodnost v ČR držela na nízkých číslech, v roce 1999 bylo dokonce na našem území narozeno minimum živě narozených dětí a to 89 471 dětí (Rychtaříková, 2010). Pro srovnání rozdílu v úrovni plodnosti a porodnosti v obci Chýnov a v ČR zde byl použit ukazatel obecné míry plodnosti (viz Obr. 10 a 11) a hrubé míry porodnosti (Obr. 12).

Na obou ukazatelích jde zřetelně vidět nárůst porodnosti a plodnosti po zavedení opatření. Z tohoto důvodu lze usuzovat, že zavedení finančního příspěvku za narozené dítě bylo úspěšné, přičemž největšího efektu dosáhlo ihned po zavedení porodného. Chýnov se i nadále vyznačuje vyššími ukazateli plodnosti a porodnosti než je průměr ČR.

Zdá se tedy, že klíčem k podpoře vyšší porodnosti by mohla být (nejen) finanční podpora rodin. Do popředí se však stále více dostává rovněž zajištění slučitelnosti práce a rodiny. Dle Kocourkové (Kocourková, 2002) se tato problematika stala vysoce aktuální především v souvislosti se zjištěním, že zvyšující se zaměstnanost žen vede k vyšší míře plodnosti. V tomto případě mohou obce pomoci rodinám skrze zajištění služeb péče o děti a také mohou podporovat a motivovat zaměstnavatele, aby vycházeli matkám s malými dětmi vstříc (např. flexibilní pracovní dobou, částečnými úvazky apod.). Rodiny by měli být podporovány i ohledně bytové situace, kterou v neposlední řadě rovněž řeší. To vše by ve svém důsledku teoreticky plodnost opravdu ovlivnit mohlo – podle Kocourkové (Kocourková, 2006) „...výsledky sociologických šetření v ČR naznačují, že nepříznivé ekonomické podmínky pro zakládání rodin přispěly k odkladu narození dětí a že jejich zmírnění by mohlo napomoci

k realizaci reprodukčních plánů mladých lidí. Záleží tedy na politických prioritách vlády a rozsahu finančních zdrojů.“ Pro obce jsou často limitujícím faktorem právě nedostatečné finanční a personální zdroje. Někteří představitelé samosprávy si však stále uvědomují, že opatření na podporu rodiny vedou ke stabilizaci obcí. Dochází však také k tomu, že v některých obcích je naopak politická reprezentace inhibiátorem prorodinných opatření a priority jsou směřovány do jiných oblastí (MPSV, 2011).

Obr. 12 – Vývoj hrubé míry porodnosti v ČR a v Chýnově mezi lety 1987 až 2010¹¹

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

¹¹ Ukazatel nebyl standardizován kvůli nedostupnosti dat, proto je nutno brát potaz určité zkreslení dané odlišnou věkovou strukturou v obci Chýnov v porovnání s ČR.

Kapitola 6

Závěr

Na závěr je potřeba zrekapitulovat nejdůležitější poznatky o rodinné politice v České republice na úrovni obcí, které tato práce přinesla. Účelem práce bylo seznámení s jedním z nejdůležitějších aktérů rodinné politiky (pomineme-li institucionální záštitu v podobě MPSV), kterým obce bezesporu jsou. Jejich důležitost spočívá zejména v tom, že znají lépe potřeby a problémy svých občanů, než je tomu například na krajské či celostátní úrovni, a mohou na ně tak lépe reagovat. Jako takové mohou realizovat širokou škálu různých prorodinných opatření, aby tak odpovídaly potřebám rodin v obci. Zároveň je nutno podotknout, že rodinná politika nikdy nebude realizována ve všech obcích stejně, vzhledem k její závislosti na politické reprezentaci obce. V některých případech totiž není uskutečňována téměř vůbec z důvodu odlišných preferencí politických představitelů obce.

Co se týče geografického rozmístění obcí s úspěšnou rodinnou politikou, lze nalézt kraje, které se vyznačují vyšším počtem obcí s úspěšnou rodinnou politikou či vyšším podílem občanů, kteří v takových obcích sídlí. Mezi tyto kraje patří Jihomoravský, Královéhradecký, Ústecký a Jihočeský kraj. Důvod tohoto rozmístění lze hledat například ve vypracovaných krajských koncepcích rodinné politiky, ve vyšší míře porodnosti, s kterou souvisí i potřeba rodinné politiky či s koncentrací rodinné politiky do větších měst. Zajímavé je pak postavení Plzeňského kraje, ve kterém se žádná taková obec nenachází. Důvod tohoto postavení tato práce nenachází, avšak jisté zlepšení do budoucna lze vidět v tom, že Plzeňský kraj v červnu roku 2012 vydal koncepci rodinné politiky, která by v tomto ohledu mohla přinést pokrok (Plačková, 2012).

Jak již bylo předestřeno na začátku, samy obce by měly nejlépe znát demografickou strukturu svých občanů a s tím související jejich potřeby. Na základě této hypotézy pak bylo řešeno, zdali tomu tak skutečně je. Výsledek však jednoznačný závěr nepřinesl. Některé obce skutečně realizují opatření podporující svoji specifickou věkovou strukturu, například mají-li vyšší podíl dětí, dá se u těchto obcí nalézt i více zařízení podporující děti. Naproti tomu jsou obce, které, ačkoli mají vyšší podíl například postreprodukční složky, podporují svoji věkovou strukturu v celé své škále, bez zavedení speciálních opatření podporujících složku postreprodukční. Z tohoto důvodu by bylo do budoucna vhodné, aby se obce více zaměřily, například ve spolupráci s demografy, na detailnější socio-demografickou analýzu svých občanů a na jejím základě pak podnikaly určitá opatření.

Další otázkou, na kterou tato práce hledala odpověď, bylo to, zdali se opatření realizovaná v rámci rodinné politiky v obcích shodují s „doporučeními“ hlavního garanta rodinné politiky MPSV. Zároveň pak byla vyhledávána jistá neobvyklá opatření, kterými se obce s úspěšnou rodinnou politikou mohou lišit. Soulad mezi doporučeními a samotnou skutečností byl ve větší míře nalezen, jednalo se o škálu opatření od zřizování služeb péče o děti, podporu prorodinných spolků, přes slevy pro rodiny až po setkávání představitelů obce se zástupci rodin či s rodinami samotnými. Největší rozdíl mezi doporučenými a realizovanými opatřeními byly nalezeny mezi tím, zda má obec samostatnou koncepci rodinné politiky a zda má komisi přímo určenou pro účely rodinné politiky, což je MPSV výhradně doporučováno. U většiny obcí, které se rodinnou politikou zabývají, je totiž rodinná politika v kompetenci různých komisí a odborů, které řeší mimo jiné i ostatní záležitosti, a tudíž se nemohou 100 % soustředit na problematiku rodiny. Stejný problém je pak u samotné koncepce rodinné politiky, která se u velké části obcí nachází jen jako součást různých „Akčních plánů“ a podobně. Na základě těchto poznatků by bylo dobré, aby obce více vycházely z metodických doporučení MPSV a aby zavedly samostatného pracovníka výhradně pro rodinnou politiku, který bude moci naplno řešit problémy a potřeby rodin v obci.

Úroveň plodnosti a její vztah s opatřeními rodinné politiky byla poslední částí této práce. Že by obce s úspěšnou rodinnou politikou byly zároveň charakteristické i vyšší mírou plodnosti, nebylo jednoznačně dokázáno. Tento trend se dal nalézt pouze u obcí menší velikostní kategorie, naproti tomu velké obce se vyznačovaly nižší mírou plodnosti. Následkem toho se nedá předpokládat přímá úměra mezi tím, že má obec vysokou míru plodnosti a že úspěšně praktikuje prorodinná opatření. Nutno však znovu upozornit na to, že rodinná politika v některých obcích je věcí poměrně novou, a tudíž k dnešku ještě neprojevitelnou na úroveň plodnosti. Jako konkrétní příklad rodinné politiky, která měla vliv na plodnost, je uvedena obec Chýnov, která v roce 1997 zavedla poměrně štedré porodné, které se na ukazateli plodnosti prokazatelně projevilo.

Z tohoto důvodu by se dalo usuzovat, že přímá finanční pomoc se jeví jako jedno z významných opatření, které mají vliv na plodnost. Nicméně v současné finanční situaci nejen obcí, ale i samotného státu je taková podpora v mnohých případech velice nereálná. I bez výrazných finančních zdrojů se však dá pro rodiny udělat mnohé a podpořit je i „s málem“. Dalším důležitým opatřením, ve všech zemích na poli rodinné politiky diskutovaným, je například zajištění toho, aby bylo možno co nejlépe sladit rodinný a pracovní život, což by vedlo k lepší realizaci rodičovství. Samotný stát, když už nemůže obce podpořit finančně, by je mohl podporovat v určitých oblastech např. alespoň mírnější legislativou, a to zejména v oblasti služeb péče o děti (Kuchařová, 2007). Základem stále zůstává začít brát rodinnou politiku jako prioritu, a to na všech úrovních – na úrovni státu, kraje i obce.

Jak lze tedy vyhodnotit stav rodinné politiky v České republice na úrovni obcí, ke kterému tato práce chtěla dojít? Zdá se, že ačkoli je rodinná politika v obcích na značně rozličné úrovni, je na té správné cestě k dosažení stejné úrovně vyspělosti, jako je tomu například v zemích Západní Evropy. Správným krokem je držet se doporučení MPSV a zároveň podnikat inovativní

kroky z vlastní iniciativy. V ideálním případě by pak mohla být rodinná politika rozšířena do většiny obcí v České republice, a nejen do zlomku obcí, jak je tomu v současnosti. Tento úkol je však jen na obcích samotných, proto nezbývá než doufat, že více představitelů politické reprezentace začne brát rodiny jako prioritu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- AUDIT RODINA A ZAMĚSTNÁNÍ. 2012. [online]. [cit. 2012-07-20]. Dostupný z WWW: <http://www.auditrodina.eu/>
- ČACKOVÁ, M. 2012. *Rodinná politika Jihomoravského kraje*. [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupný z WWW: <http://www.rodinnapolitika.cz/dotace/2012/65-dotani-programy-v-oblasti-rodinne-politiky-pro-r-2012-byly-schvaleny>
- ČESKO. 1969. Zákon č. 2/1969 Sb. *Sbírka zákonů Československá socialistická republika*. Praha: Federální statistický úřad, 1969, s. 16.
- ČESKO. 2012. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupný z WWW: <http://www.sbirkazakonu.info/>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2011. *Demografická ročenka České republiky 2010* [online]. Praha: Český statistický úřad. 2011. [cit. 2012-07-02]. Dostupný z WWW: <http://czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4019-11>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2012. *Databáze demografických údajů za obce ČR* [online]. Praha: Český statistický úřad. 2012. [cit. 2012-08-10]. Dostupný z WWW: http://www.czso.cz/cz/obce_d/index.htm
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2012. *Demografická ročenka krajů 2002 až 2011* [online]. Praha: Český statistický úřad. 2012. [cit. 2012-08-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/4027-12>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2012. *Podrobné věkové složení obcí ČR, 1996-2010*. Praha: Český statistický úřad, 2012, interní materiál ČSÚ.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2003. *Náboženské vyznání obyvatelstva* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-08-10]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/57004FA0DC>
- DRÁBEK, J. 2011. *Tisková zpráva soutěže Obec přátelská rodině* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. [cit. 2012-07-02]. Dostupný z WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11756/tz_251111a.pdf
- DRÁBEK, J. 2012. *Tisková zpráva soutěže Obec přátelská rodině* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. [cit. 2012-08-15]. Dostupný z WWW: http://obecpratelskarodine.cz/cz/aktuality/paty_rocnik.html
- EYBERT, P. 1997. Populační opatření – ano či ne. *Demografie*, 1997, č. 4, s. 288-289.

- EYBERT, P. 1999. Pokus o ovlivnění populačního vývoje v Chýnově. *Demografie*, 1999, č. 1, s. 78-80.
- FILIPOVÁ, Š. 2010. *Tisková zpráva soutěže Obec přátelská rodině* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2010. [cit. 2012-08-20]. Dostupný z WWW: http://obecpratelskarodine.cz/files/tiskove_zpravy/tz_zahajeni_opr2010_12_5_10.pdf
- GEIST, Bohumil. 1992. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 421.
- HOFINGER, K. F. 2000. Regionální rodinná politika. *Rodina – zdroj lidského kapitálu Evropy v 21. století, Sborník z česko-rakouské konference*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2001, s. 43, 44.
- JIRKOVÁ, K. 2009. Koncepce rodinné politiky a opatření iniciovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. *Demografie* 2009, č. 4, s. 285.
- KALIBOVÁ, K. 2001. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum, 2001, s. 27.
- KOCOURKOVÁ, J. 2002. *Má populační politika v České republice perspektivu?* [online]. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. [cit. 2012-08-10]. Dostupný z WWW: <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=495>
- KOCOURKOVÁ, J. 2007. Populační klima a rodinná politika. In FIALOVÁ, L. (ed.). *Populační vývoj České republiky 2001-2006*. Praha: PřF UK, 2007, s. 95-102.
- KOCOURKOVÁ, J. 2009. Rodinná politika v zorném úhlu (nejen) demografů. *Demografie*, 2009, č. 4, s. 229.
- KOCOURKOVÁ, J. 2010. Rodinná politika a její pronatalitní význam. In BARTOŇOVÁ, D. (ed.). *Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 169-172.
- KUČERA, M. 2009. Pronatalitní populační politika už nestačí – nutností se stala komplexní rodinná politika. *Demografie*, 2009, č. 4, s. 274.
- KUCHAŘOVÁ, V. (ed.). 2007. *Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných neinstitucionálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007, s. 103.
- KURZYCZ. 2012. *Mzdy – vývoj mezd, průměrné mzdy 2012* [online]. [cit. 2012-08-15]. Dostupný z WWW: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/>
- LANGŠÁDLOVÁ, H. 2011. *Tisková zpráva soutěže Obec přátelská rodině* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. [cit. 2012-07-02]. Dostupný z WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11756/tz_251111a.pdf
- LINHART, J. (ed.). *Velký sociologický slovník. Sv. 2, P-Ž.* Praha: Karolinum, 1996. s. 940-943.
- MARADA, M. 2005. *Mapový generátor*. [online]. [cit. 2012-07-20]. Dostupný z WWW: <http://www.egeografie.cz/index.php?dok=0124>

- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, c1997, s. 21.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2004. *Národní zpráva o rodině*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004, s. 12.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2005. *Národní koncepce rodinné politiky*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, s. 3.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2008a. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, s. 3, 5, 6.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2008b. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*, Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, s. 8-19.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2011. *Rodinná politika na regionální a lokální úrovni*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, interní materiál MPSV.
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. 2012. *Rodina a ochrana práv dětí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012. [cit. 2012-08-15]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/4>
- NEČAS, P. 2008. *Tisková zpráva soutěže Obec přátelská rodině* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. [cit. 2012-05-10]. Dostupný z WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11756/tz_251111a.pdf
- OBEC PŘÁTELSKÁ RODINĚ. 2012. [online]. [cit. 2012-03-25]. Dostupný z WWW: <http://www.obecpratelskarodine.cz>
- OUŘEDNÍČEK, M. *Populační vývoj měst* [online]. [cit. 2012-08-20]. Dostupný z WWW: <http://web.natur.cuni.cz/~slamak/demo.html>
- PERLÍN, R. 2011. Regionální rozvoj a regionální politika. MZ340P06Z. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, 23. 6. 2011 [Přednáška]. *Modely organizace veřejné správy*
- PFEIFER, I. (ed.). 1999. Změna počtu obyvatel, porodů a porodnosti v ČR podle velikosti sídel. *Zdravotnictví v České republice*, 1999, č. 2-3, s. 93.
- PLAČKOVÁ, D. 2012. *Koncepce v oblasti rodinné politiky z hlediska sociálních věcí na území Plzeňského kraje*. [online]. Plzeň, 2012. [cit. 2012-08-15]. Dostupný z WWW: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/koncepce-v-oblasti-rodinne-politiky-z-hlediska-socialnich-veci-na-uzemi-plzenskeho-kraje-0?sekce=all>
- RODINNÉ PASY. 2012. [online]. [cit. 2012-07-20]. Dostupný z WWW: <http://www.rodinnepasy.cz/>
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2010. Demografická analýza II. MD360P07B. Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 12. 11. 2010 [Přednáška]. *Porodnost*.
- SKÁLA, V., GEISLER, H. (2011): *Rodinná politika na regionální a lokální úrovni v ČR – současný stav a možnosti rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova, 2011, s 2, 7, 9.

- ŠMÍDOVÁ, I. 2009. Dětem to nejlepší. Pečující rodiče a pečovatelský stát. *Sborník z konference o rodinné politice: Raná péče mezi rodinou a státem*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009, s. 23.
- VANČUROVÁ, A. 2007. *Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2007, s. 18.

Příloha 1 – Plné znění dotazníku soutěže Obec přátelská rodině

A. ZAŘÍZENÍ A SLUŽBY PRO RODINY¹²

- A. 1 Typ a počet obecních (obcí zřizovaných) zařízení ve Vaší obci/městské části, poskytujících služby pro rodinu, včetně služeb péče o děti, a realizujících pro-rodinné aktivity (např. mateřské školy, základní školy, DDM, mateřská centra apod.). Uveďte podrobnosti o vytíženosti zařízení, poptávce po službách, nákladech obce spojených s provozem daného zařízení atd.
- A. 2 Typ, počet a způsob podpory zařízení, která poskytují služby pro rodinu, pro-rodinné aktivity, volnočasové aktivity pro děti a mládež atd. a nejsou zřizovány obcí (mateřská a rodičovská centra, NNO, zájmová sdružení atd.), ze strany Vaší obce/městské části.
- A. 3 Inovativní způsoby podpory a rozvoje služeb péče o děti (specializované MŠ a ZŠ, dětské koutky, mikrojesle a další způsoby péče o děti atd.) ve Vaší obci/městské části.
- A. 4 Způsob podpory a pomoci seniorům ve Vaší obci/městské části (ve smyslu mezigenerační spolupráce a sociálního začleňování).
- A. 5 Způsob zajištění a frekvence dopravy do obchodů, na úřady, do pro-rodinných organizací apod. ve Vaší obci/městské části / nebo doprava do obce, kde se nachází obchody, úřady, pro-rodinné organizace apod. Uveďte "prorodinné" prvky systému.
- A. 6 Počet obecních dětských hřišť, parků a dalších ploch sloužících pro děti a rodiny s dětmi ve Vaší obci/městské části. Uveďte podrobnosti o výměře, bezpečnosti, koncepci rozvoje atd.

B. PŘÍMÁ PODPORA RODIN

- B. 1 Způsob přímé finanční podpory rodinám s dětmi (např. při narození dítěte, slevy na svoz komunálního odpadu atd.) ve Vaší obci/městské části.
- B. 2 Způsob podpory rodin v bytové oblasti (obecní byty pro mladé rodiny apod.) ve Vaší obci/městské části.
- B. 3 Slevy pro rodiny v obecních zařízeních (provozovaných obcí či ve vlastnictví obce, ale provozovaných jiným subjektem) ve Vaší obci/městské části (rodinné vstupné, zapojení do systému rodinných pasů, pokud jsou v kraji zavedeny atd.).

C. BEZPEČNÉ PROSTŘEDÍ PRO RODINY

- C. 1 Bezbariérová veřejná doprava přizpůsobená kočárkům – zda je zavedena ve Vaší obci/městské části / nebo do obce, kde se nachází obchody, úřady, pro-rodinné

---

¹² Službami pro rodinu jsou míněny služby k prevenci sociálního vyloučení rodičů s malými dětmi, služby ke zvyšování rodičovských kompetencí a k posilování partnerských a manželských vztahů, služby péče o děti, poradenství v oblasti sladění pracovních a rodinných rolí a služby na podporu rodin v systému náhradní rodinné péče.

- organizace apod., a v jakém rozsahu (uved'te podíl bezbariérových dopravních prostředků).
- C. 2 Bezbariérové přístupy na úřady, do obecních zařízení apod. – zda existují ve Vaší obci/městské části.
  - C. 3 Bezpečné a bezbariérové přechody (např. příčné prahy, světelné výstražné systémy atd.) – jak je zajištěna jejich bezpečnost ve Vaší obci/městské části.
  - C. 4 Další infrastruktura přátelská rodině ve Vaší obci/městské části.
  - C. 5 Druhy opatření proti negativním vlivům na děti a mládež (ochrana dětí před alkoholem, drogami, tabákovými výrobky, pornografií apod.) zavedených ve Vaší obci/městské části (koncepce, zapojení obecní policie, kontroly atd.)

D. PRO-RODINNÁ OSVĚTA

- D. 1 Způsob poskytování informací o pro-rodinných aktivitách a opatřeních ve Vaší obci/městské části (místní zpravodaj, rozhlas či televize, internet atd.).
- D. 2 Etická výchova na školách zřizovaných Vaší obci/městskou částí – zda je vyučována a na kterých školách.
- D. 3 Kurzy přípravy na manželství a na podporu a zvyšování rodičovských kompetencí¹³ – zda, kým a v jakém rozsahu jsou ve Vaší obci/městské části pořádány.
- D. 4 Vzdělávání rodičů na rodičovské dovolené¹⁴ – zda, kým a v jakém rozsahu je ve Vaší obci/městské části realizováno.
- D. 5 Způsob podpory prevence domácího násilí (informace, besedy, poskytování služeb ze strany vyškolené sociální pracovnice, podpora zařízení poskytujících pomoc obětem domácího násilí apod.) ze strany Vaší obce/městské části.

E. OSTATNÍ

- E. 1 Typy pro-rodinných akcí pořádaných Vaší obcí/městskou částí, příp. frekvence pořádání (oslavy významných dnů – Dne matek, Dne rodin, Dne seniorů, zapojení do Národního týdne manželství, společenské události pro rodiče a děti, prázdninové pobyty, apod.)
- E. 2 Dotační titul podporující pro-rodinné organizace – zda ve Vaší obci/městské části existuje a jak je obsahově vymezen.
- E. 3 Setkávání představitelů Vaší obce/městské části s rodiči nebo jejich zástupci – zda jsou pořádána a jak často (pravidelná setkávání představitelů obce s občany k tématu rodinné politiky, použití principu komunitního plánování v oblasti podpory rodiny atd.)
- E. 4 Další inovativní opatření na podporu rodiny ve Vaší obci/městské části.

---

¹³ Podpora kurzů zaměřených na přípravu k životu v partnerském nebo manželském vztahu a jejich zkvalitňování, či projektů zaměřených na přípravu na výkon rodičovské role a posilování rodičovských kompetencí (tj. k podpoře rodičovských schopností a dovedností směřujících k jejich upevnění, prohloubení a zkvalitnění).

¹⁴ Je určeno pro rodiče na mateřské či rodičovské dovolené, kteří začínají uvažovat o návratu na trh práce. Vzdělávání rodičů na MD/RD může napomoci snadnějšímu opětovnému zapojení se do pracovního procesu.

F. INSTITUCIONÁLNÍ, PERSONÁLNÍ A KONCEPČNÍ ZAJIŠTĚNÍ RODINNÉ POLITIKY

- F. 1 Způsob použití principu komunitního plánování v oblasti podpory rodiny ve Vaší obci/městské části, zahrnutí služeb pro rodinu do plánu sociálních služeb apod.
- F. 2 Usnesení zastupitelstva o podpoře rodiny – zda ve Vaší obci/městské části existuje (obsah usnesení, závazky atd.).
- F. 3 Výbor pro rodinu / Komise pro rodinu / Komise či Výbor mající slovo „rodina“ v názvu – zda je ve Vaší obci/městské části zřízen/a.
- F. 4 Způsob personálního zajištění rodinné politiky ve Vaší obci/městské části.
- F. 5 Koncepce podpory rodin s dětmi nebo Akční plán na podporu rodin s dětmi na místní úrovni – zda ve Vaší obci/městské části existuje.
- F. 6 Způsob zmapování potřeb rodin ve Vaší obci/městské části.

Příloha 2 – Podíl věkových skupin v obcích ČR (v %), 2010, část 1.

Velikostní kategorie	Obec	Věková skupina			
		1 až 2 roky	3 až 5 let	6 až 15 let	65+
ČR		2,26	3,02	8,89	15,37
1. kategorie	Hrušovany	3,0	5,3	14,2	7,7
	Chvalovice	2,1	3,0	11,9	15,4
	Pustá Kamenice	1,8	2,3	8,9	14,8
	Josefov	1,7	3,4	10,4	14,3
	Babice	1,6	3,1	8,3	14,1
	Suchovršice	1,5	3,4	8,7	15,7
	Borová Lada	1,4	4,3	8,4	12,9
2. kategorie	Malenovice	3,1	3,7	13,2	11,7
	Černá Hora	3,0	3,4	8,0	20,2
	Lány	2,7	3,9	9,4	15,3
	Dubá	2,5	3,0	10,3	14,8
	Kamýk nad Vltavou	2,5	2,7	11,1	15,0
	Zbraslav	2,5	3,0	9,5	15,4
	Hrotovice	2,3	2,6	10,6	14,9
	Lysice	2,0	3,5	10,0	14,3
	Pavlovice u Přerova	1,9	2,3	7,6	28,9
3. kategorie	Police nad Metují	2,6	3,0	9,4	18,5
	Vikýřovice	2,4	2,7	10,4	13,6
	Svatobořice-Mistřín	2,4	3,1	9,5	14,7
	Nové Hradky	2,2	2,8	10,1	14,1
	Březová	2,2	3,2	8,3	17,5
	Český Dub	1,9	3,0	8,5	18,8
	Jablonné nad Orlicí	1,7	2,9	9,2	15,2
	Velké Pavlovice	1,7	2,6	8,8	16,9
4. kategorie	Milovice	4,8	6,5	13,0	4,5
	Dobříš	2,8	3,2	8,9	16,1
	Tišnov	2,5	3,6	8,7	17,8
	Chlumeck nad Cidlinou	2,4	3,2	8,2	17,0
	Kunovice	2,2	3,3	8,7	17,3
	Dubí	2,1	3,2	9,2	14,5
	Kojetín	2,1	3,3	9,6	15,5
	Nové Město nad Metují	1,9	2,7	9,0	18,6

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora

Příloha 2 – Podíl věkových skupin v obcích ČR, 2010 (v %), část 2.

Velikostní kategorie	Obec	Věková skupina			
		1 až 2 roky	3 až 5 let	6 až 15 let	65+
5. kategorie	Litoměřice	2,4	3,1	9,4	15,1
	Rychnov nad Kněžnou	2,3	3,1	9,6	15,7
	Prachatice	2,2	3,0	9,8	14,0
	Třebíč	2,2	3,0	8,7	14,1
	Svitavy	2,2	3,0	9,9	15,0
	Chrudim	2,1	3,0	9,5	15,9
	Vsetín	2,1	2,9	9,4	15,5
	Hodonín	2,1	2,7	7,7	15,6
	Valašské Meziříčí	2,0	3,1	9,1	16,7
	Kyjov	1,4	2,4	8,0	18,2
6. kategorie	Most	2,3	3,1	9,5	13,7
	České Budějovice	2,3	3,1	8,9	15,0
	Hradec Králové	2,2	3,0	8,5	17,1
	Havířov	2,0	2,7	8,6	17,2

Zdroj: ČSÚ, výpočty autora